

Trauma nakon proživljenog agresivnog napada

Milinović, Antonio

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Maritime Studies / Sveučilište u Splitu, Pomorski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:164:646191>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository - Faculty of Maritime Studies - Split -
Repository - Faculty of Maritime Studies Split for
permanent storage and preservation of digital
resources of the institution](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

POMORSKI FAKULTET U SPLITU

Antonio Milinović

**TRAUMA NAKON PREŽIVLJENOG
AGRESIVNOG NAPADA**

DIPLOMSKI RAD

Split, 2017.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
POMORSKI FAKULTET U SPLITU

Pomorske tehnologije jahti i marina

TRAUMA NAKON PREŽIVLJENOG
AGRESIVNOG NAPADA

DIPLOMSKI RAD

Mentor: Doc. dr. sc. Andrea Russo

Student: Antonio Milinović

Matični broj: 0171261434

Split, 2017

SAŽETAK

Kroz diplomski rad ukazuje se na moguće probleme koji se javljaju kod traumatičnih iskustava, obrada načina liječenja te samih uzroka nastanka trauma, dubina i utjecaj na čovjeka. Naglasak se naravno stavlja na svijet pomoraca i problem piratstva. Tisuće pomoraca su traumatizirani nasilnim događajima tijekom plovidbe. Prolaskom kroz opasna područja povećava se količina stresa. Cilj rada jest analizirati i proučiti različite reakcije ljudi na agresivne napade.

Usko povezano s temom rada jest i pojava posttraumatskog poremećaja kod žrtava. Posttraumatski stresni poremećaj (PTSP) javlja se u osoba koje su proživjele izuzetan emocionalni ili fizički traumatski doživljaj. Ovisno o vrsti i trajanju traume simptomi mogu biti blagi (ne utječu na svakodnevni život) te mogu biti vrlo izraženi i narušavati mogućnost realnog funkcioniranja.

Ključne riječi: liječenje, pomorci, PTSP, trauma, plovidba

ABSTRACT

Throught out the paper we analyze the posible problems that could occur with traumatic expiriences. Types of treatment and the core causes that are the reason trauma exists, depth and its impact on the human mind. End goal of the paper is to analize and study different kinds of reactions on aggressive attacks. Main part of the paper is the world of seafarers, and the problem of piracy. Thousands of seafarers are traumatized by violent events during time at sea. Passing through dangerous seas increases the amount of stress.

Closely related to the topic of work is the occurrence of posttraumatic disorders in the victims. Posttraumatic stress disorder or syndrome (PTSD) occurs in people experiencing an extraordinary emotional or physical traumatic experience. Depending on the type and duration of the trauma, the symptoms may be mild (do not affect daily life) and may be very pronounced and impair the ability to function.

Key words: treatment, seafarers, PTSD, trauma, time at sea

SADRŽAJ

1. UVOD	6
2. AGRESIJA	8
2.1. Definicija agresije	8
2.2. Podjela agresije	9
2.3. Čimbenici koji utječu na razvoj agresije.....	9
3. POJAM PTSP-a KAO POJAVE NAKON AGRESIVNOG NAPADA	12
3.1. Što je PTSP	12
3.2. Stresni čimbenik te individualno proživljavanje.....	13
3.3. Utjecaj traume na fizičko i psihičko zdravlje čovjeka	14
4. UTJECAJ AGRESIVNIH NAPADA PIRATA NA POMORCE	17
4.1. Analiza utjecaja nasilja i agresivnosti na pomorcima.....	17
4.1.1. Napad pirata i upotreba sigurnosne prostorije.....	18
4.2. Istraživanje posljedica kod pomoraca uključenih u napade pirata.....	19
4.3. Tretman pomoraca koji su doživjeli agresivni napad	21
4.3.1. Prevencija piratskih napada na posade.....	23
4.3.2. Pravni okvir suzbijanja piratstva na moru.....	24
5. ORUŽANI PREPADI U REPUBLICI HRVATSKOJ	27
5.1. Utjecaj agresivnog napada na radnu sposobnost žrtve	27
5.2. Procjena opasnosti te preventivne strategije	30
5.3. Psihološka prva pomoć	33
6. IZ RAZNIH ISTRAŽIVANJA O ORUŽANIM PREPADIMA	35
6.1. Doživljaj traume za vrijeme oružane pljačke: prikaz bolesnica kroz analizu crteža	35

6.2. Povratak na posao nakon preživljenog oružanog napada	41
6.3. Utjecaj terorističkih napada na svjedoke.....	44
7. PROVEDENO ISTRAŽIVANJE NA TEMU RAZBOJNIŠTVA.....	47
7.1. Analiza statističkih podataka.....	47
7.2. Obrazovanje zaposlenih.....	48
7.3. Intervju s osobom koja je preživjela pljačku	50
8. ZAKLJUČAK.....	52
LITERATURA.....	55
POPIS SLIKA.....	58
POPIS TABLICA.....	59

1. UVOD

Agresija se većinom definira kao štetno ponašanje, uzimajući u obzir psihička i fizička oštećenja, pritom mu je važna i namjera, tj. je li šteta namjerno prouzročena. Stoga ona može biti naučeni oblik ponašanja,. U slučaju nagrađivanja agresije, ono se javlja sve češće i vide se kognitivni utjecaji, te društveni utjecaji gdje je primjerice veličanje agresivnih razračunavanja presudno pri socijalizaciji muškog načina ponašanja.

Uzroci agresivnog ponašanja vrlo su složeni, kao najčešći faktori spominju se obiteljske prilike, neuspjesi u školi, spolne razlike, dobna subkultura te šire društvene okolnosti. Kako je problem nasilja teško kontrolirati, pa tako i liječiti, važno je rano uočiti potencijalne oblike poremećenog ponašanja i spriječiti njegovo razvijanje kako s vremenom ne bi došlo do stabilizacije agresivnosti i pojačavanja njenog intenziteta.

Reakcije na traumatski događaj, odnosno traumu, su različite, a mogu uključivati šok, užas, tupost, bespomoćnost, tugu, bol, osjećaj da to što se dogodilo nije istinito. Žrtva se može i ne mora sjećati svih ili se može prisjetiti nekih detalja traumatskog događaja. Reakcije se javljaju na emocionalnom, misaonom, tjelesnom i ponašajnom planu, a jačina reakcije može ovisiti o čitavom nizu faktora.

Isto kao što su reakcije na traumatski događaj različite, procesi oporavka su također različiti. Način oporavka varira o osobi i poslu kojeg ta osoba obavlja. Kroz rad analiziralo se više vrsta poslova, te terapije koje mogu pomoći u danim trenucima. Posebna pažnja je pridodana pomorcima koji su doživjeli stresni događaj tijekom navigacije i obavljanja svog posla.

Kroz rad obrađena su razna istraživanja priznatih psihologa, te način i utjecaj stresnih događaja na ljudsku psihologiju. Metodama razgovora, crteža te promatranjem osoba znanstvenici su došli do krucijalnih zaključaka. Utjecaj agresivnog napada nije jednak za sve ljude. Ovisno o načinu i mjestu gdje se napad dogodio. Stupanj utjecaja traume na osobe ovisi o par faktora. Razina sigurnosti na radnom mjestu, prijašnje preživljene traume, prisutnost oružja, fizičke ozljede. Pomorac također može biti i pod utjecajem loših životnih uvjeta, te biti podvrgnut psihičkom i fizičkom zlostavljanju.

Kada se govori o pomorcima kao žrtvama posttraumatskog poremećaja, treba spomenuti kako nisu samo oni pod utjecajem traume. Njihove obitelji prolaze kroz stresne događaje tijekom kriznih trenutaka. Ne znajući gdje je i u kakvom se stanju nalazi. Konstantni pritisak otmičara za financijsku dobit stvara niz novih problema, odnosno tijekom oporavka bitno je da se i obitelji pruži adekvatna pomoć. Nakon povratka pomorca potrebna je skupna i pojedinačna terapija kako bi se ublažili učinci stresa na osobe. Nažalost mnogo pomoraca se odluči napustiti svoju profesiju zbog straha od ponavljanja iste traume.

Kroz istraživanje provedeno u RH analizirala se razina upućenosti zaposlenika u događaje oružanih prepada. Načini na koji određene firme (banke) pripremaju svoje zaposlenike u kriznim slučajevima. Analizirane su Splitska banka, Zagrebačka banka, Hrvatska lutrija te par drugih. Zahvaljujući podacima iz MUP-a proanalizirali smo i brojke vezane uz zločine na godišnjoj razini, te njihov trend pada ili rasta. te na koji način oni utječu na sigurnost i psihologiju radnika.

2. AGRESIJA

2.1. DEFINICIJA AGRESIJE

Pojam agresija teško je definirati iako je u širokoj uporabi. Danas se poistovjećuje s nasiljem ili brutalnim ponašanjem koje obično označava fizički napad na nekoga sa željom da mu se naudi. Međutim agresija je moguća i bez fizičke sile, gestom ili mimikom.[5]

Drugi primjer definiranja je da je agresija mentalni fenomen koji se očituje u interpersonaliziranim odnosima, a posljedica je neadekvatnih vanjskih i unutarnjih pretjeranih ograničenja ili nedostatka kontrole u postizanju zadovoljstva.[5] Najjednostavnije se može definirati kao ponašanje obilježeno sa sklonošću da se osobama i /ili predmetima (stvarima) nanese povreda (šteta). Agresija je svima poznata kao prirođena ljudska sklonost na koju utječu brojni faktori, a najvažnijim se smatra odgoj. Također treba napomenuti da agresija nije dijagnoza u psihijatriji, ali se agresivno ponašanje smatra simptomom poremećaja ponašanja. Potvrdu da je neko ponašanje agresivno donosimo tek nakon promatranja cjelokupne situacije. DSM-III-R agresivno ponašanje definira kao „ustaljeni model ponašanja u kojem se krše temeljna prava drugih i dobi primjerene važne društvene norme i pravila.[2] Model ponašanja tipično je prisutan kod kuće, u školi, s vršnjacima i u zajednici“.

Poremećaji ponašanja prema klasifikacijskoj shemi po Rutteru i suradnicima opisuje agresivno ponašanje kao „poremećaji kod kojih je uglavnom riječ o agresivnom i destruktivnom ponašanju, te poremećaji pri kojima nastaje delikvencija“. Dalje se obrazlaže da se shema može koristiti za bilo koju dob pojedinca za ponašanje koje uzrokuje društveno negodovanje, ali koje nije dio nekog psihijatrijskog stanja. Poremećaj ponašanja razlikuju se od neke prilagodbene reakcije dužim trajanjem i odmakom malog vremensko-sadržajnog odnosa prema nekoj stresnoj situaciji.[2]

2.2. PODJELA AGRESIJE

Agresija se može jednostavno podijeliti na očevidnu agresiju što uključuje fizičku i verbalnu agresiju i latentnu agresiju (agresivne fantazije, afekti i emocije). U podlozi latentne agresivnosti nalaze se uglavnom promjene koje se u određenoj situaciji zbivaju u vegetativnom sustavu te manjim dijelom percipirajući situaciju kao frustrirajućom.[26] Prema Rem-Schmidt klasifikaciji iz 1990.godine razlikujemo: agresiju kao gubitak kontrole, taj se tip povezuje najčešće s psihijatrijskim stanjima i delikvencijom, agresija kao strategija (instrumentalna agresija) koja se odnosi na agresivne radnje koje su unaprijed planirane radi postizanja određenog cilja i strukturna agresija, koja je u uporabi vezana uz pravila i propise organizacija i institucija, nije izrekom vidljiv kao agresija, ali postaje valjan ako osoba krši pravila i propise.[2] Kada agresiju promatramo u sklopu psihijatrije, kao poremećaj ponašanja korisna je ICD-10 klasifikacija prema kojoj razlikujemo poremećaje ponašanja vezane uz obitelj, zatim nedruštvenost kao poremećaj ponašanja koji obuhvaća poremećaj ponašanja samostalnog agresivnog tipa i nedruštveno agresivni poremećaj te socijalni poremećaj ponašanja koji se odnose na delikventno ponašanje u grupi vršnjaka, markiranje i slično, te kod male djece može se javiti prkos koji se očituje neposlušom, ali bez naglašene agresivnosti. Poremećaje ophođenja karakterizira ponavljanje i stalno dissocijalno, agresivno ili prkosno ponašanje. Čovjek je razvijajući se, svoj urođen agresivni instinkt prilagođavao okolinskim faktorima, i u skladu sa vrstom grupe kojoj propada, na različite načine prikazivao svoju agresivnost.[21] Takvo ponašanje, u najekstremnijem obliku za pojedinca, trebalo bi prerasti društvena očekivanja odgovarajuće dobne skupine te je teže od običnih dječjih nepodopština ili adolescentnog buntovništva. Prema ICD kriterijima tu se svrstavaju nedruštveno, agresivno i prkosno ponašanje, markiranje, bježanje od kuće, laganje, teške tučnjave i nasilništvo, uništavanje imovine, podmetanje vatre, krađa i dr.[2]

2.3. ČIMBENICI KOJI UTJEČU NA RAZVOJ AGRESIJE

Razgraničenje čimbenika poremećaja ponašanja može biti otežano. Prvo, radi se o najširoj i najmanje konkretnoj dijagnostičkoj kategoriji i drugo, ponašanje sa smetnjama krajnji je zajednički put na kojem se susreće mnogo interpersonaliziranih, okolišnih, odgojnih i bioloških čimbenika.

Pri ocjeni važnosti bioloških utjecaja potrebno je uzeti u obzir da su i agresija i poremećaji ponašanja poglavito „muška“ stanja. Dječaci pokazuju veću fizičku agresivnost nego djevojčice u dobi od 2-3 godine nadalje.[29] Isto se odnosi na verbalnu agresiju, iako po nekim proučavanjima tu nema razlike u spolu. Razlika u fizičkoj agresivnosti po dobnim kategorijama može biti različita, kako u usmjerenju tako i u opsegu. Veća agresivnost u dječaka nije povezana s višim razinama aktivnosti ili s više vremena provedenog u društvenim interakcijama. Isto tako psiholozi tvrde da je agresija zapravo obilježje ili crta ličnosti, to jest da je to relativno trajno i stabilno obilježje ličnosti.[21] Spolna razlika u verbalnoj agresivnosti stalna je po dobnim kategorijama. Ispitane su i druge vrste verbalnog ponašanja, no s tim u svezi nije bilo spolnih razlika. Ovi nalazi objašnjavaju se situacijom u školi koja ne otkriva ponašanje djece u drugim sredinama. Ograničenja vezana uz školu mogla bi biti odgovorna za činjenicu da nije bilo općih spolnih razlika u agresivnom ponašanju. I tu je situacijski utjecaj značajan. Agresivnost je u djevojčica uvelike ovisna o situaciji, gdje agresivnije ponašanje više dolazi do izražaja na igralištu nego u razredu. Dakako, spolne se razlike ne mogu tumačiti isključivo biološkim utjecajima. One su također važne u psihosocijalnom kontekstu. No opće uvjerenje da su dječaci agresivniji od djevojčica je krivo iz razloga što tada znanstvenici nisu ispitivali sve tipove agresije.[32]

Ostali biološki čimbenici o kojima se često raspravlja u kontekstu agresije i smetnjama u ponašanju, uključuju genetske, neurološke i endokrinološke utjecaje. Što se tiče genetike, većina argumenata se zasniva na proučavanju životinja i ne mogu se generalizirati na ljudska bića. Što se tiče neuroloških utjecaja, nekoliko je središnjih živčanih struktura povezano s agresivnim ponašanjem, posebice amigdala i hipotalamus. Ima nekih psihopatoloških slučajeva sa smetnjama limbičkog sustava u kojem je agresivno ponašanje uzrokovano neurološkim poremećajima.[29] To se promatranje također ne može generalizirati na veliku skupinu poremećaja ponašanja.

Glede endokrinog utjecaja, nema dvojbi u ovisnosti razine testosterona i agresivnog ponašanja muških osoba. Razine testosterona u krvi imaju direktan utjecaj na agresivno ponašanje. S jedne strane, visoka razina testosterona izravno utječe na sklonost agresivnom i samoafirmativnom reagiranju na izazove. S druge strane, razina testosterona u krvi također ima neizravni i slabiji utjecaj na modele agresivnog ponašanja. Tako su velike količine testosterona pogodovale destruktivnom ponašanju. Mogu se razlikovati dva očitovanja agresivnih ponašanja: muška i razdražljiva agresija kakve su ustanovljene i u životinja.

Mnogi su psihološki utjecaji o kojima se raspravljalo u odnosu na agresiju i poremećaje ponašanja, čini se da su sljedeći utjecaji našli potporu u empirijskom istraživanju kognitivnih i neuropsiholoških oštećenja, ličnosti, spolnih razlika, te zloupotreba alkohola i droge. [29]

U skupini deli kvenata muškarci su brojniji od žena (4:1). Češće su potjecali iz obitelji s jednim roditeljem. 70% delinkvenata ima razvojne smetnje i smetnje poremećena ponašanja, što ističe važnost saznavanja delikventnog ponašanja. Delinkventi pokazuju značajno zrelije modele preuzimanja uloga. Međutim nije bilo značajnijih razlika između delikventnih podskupina. Nikakve razlike ne postoje u suosjećanju između delinkvenata i nedelinkvenata. To se tumači u kontekstu važnosti razvojnih procesa glede suosjećanja. Povezanost između suosjećanja i društvenog ponašanja razvija se vremenom i može biti nestabilna samo tijekom adolescencije. Isto tako potvrđeno je da manje agresivni adolescenti više prihvaćaju svoje vršnjake i skloniji su s njima stupiti u toplije emocionalne odnose.[21]

Zloupotreba alkohola i toksičnih tvari uobičajeni je psihijatrijski poremećaj ustanovljen u sprezi s poremećajima ponašanja kao i s delinkvencijom. Primjerice, adolescenti koji zloupotrebljavaju toksične tvari čine više kriminalnih djela u odnosu na delinkvente koji ne zloupotrebljavaju toksične tvari. Iako je vrlo jasan odnos između delinkvencije i zluporabe alkohola, poremećaja ponašanja i agresije, razvitak te sprege ostaje prilično nejasan. No psiholozi su zaključili kako razvoj agresije doseže svoj vrhunac tokom adolescentnih godina (oko 15.-16. godine života). [24]

Utjecaj obiteljskih čimbenika na razvoj agresivnog ponašanja, delikventnog ponašanja i poremećaja ponašanja je vrlo važan. Pri tome su značajni nepovoljni obiteljski utjecaji. Majčina antisocijalna ličnost ima funkciju „pozadinske varijable“ u odnosu na poremećaje dječakova ponašanja. Važni su interakcijski procesi između majke i djeteta, što ustanovljuju prinudni obiteljski procesi za poimanje oporbenih smetnji u djece. Ne smije se zaboraviti i zlostavljanje u obitelji kako između roditelja tako i prema djetetu kao značajan čimbenik koji dovodi do nedruštvenog ponašanja. Drugi psihosocijalni utjecaji važni za agresiju i poremećaje ponašanja jesu: procesi socijalizacije u školi, utjecaj vršnjaka i skupni procesi, stavovi prema agresiji i nasilju te utjecaj masovnih medija. [29]

3. POJAM PTSP-a KAO POJAVE NAKON AGRESIVNOG NAPADA

Usko povezano s temom rada jest i pojava posttraumatskog poremećaja u žrtava. U sljedećem poglavlju je obrađena definicija i povezanost posttraumatskog poremećaja i agresivnih napada.

3.1. ŠTO JE PTSP

Posttraumatski stresni poremećaj je vrsta poremećaja kroz koji se ponovno proživljava stravična trauma kao što je osjećaj bespomoćnosti, jaki strah te izbjegavanje podražaja povezanih s traumom. Kod slučajeva teških trauma, u određenih osoba se trauma trajno ureže u pamćenje. Smatra se da PTSP ima učinak na jednu od tri osobe koje su doživile iznimno stresan događaj u svom životu.[26] Pomoću određenih podražaja osoba u pitanju ponovno proživljava traumatično iskustvo. Čest simptom je depresija te se ponekada može i javiti odgođena pojava simptoma u smislu da se javljaju više mjeseci pa čak i godina nakon traume. Ako je PTSP prisutan duže od 3 mjeseca, smatra se kroničnim.

Posttraumatski poremećaj se javlja nakon traumatičnog događaja tijekom kojeg su bile prisutne sljedeće stavke:

- Osoba je doživjela, suočila ili svjedočila događaju koji je uključivao stvarnu ili prijetecu smrtnu opasnost (tešku ozljedu), odnosno prijetnju fizičkom integritetu sebe i drugih
- Tijekom događaja osoba je osjećala snažan strah, prestravljenost ili bespomoćnost
Osjećaj nemogućnosti kontrole traumatskog događaja:
- Svijet je opasno mjesto
- Traumatski događaj se črsto ponovno proživljava
- Izbjegavanje podražaja koji su vezani uz traumau.[14]

Temeljne osobine poremećaja su simptomi koji slijede psihološki stresni događaj te nadmašuju uobičajena iskustva te osobe. Čovjek koji je živio u uvjerenju sigurnosti i zaštite postaje nesiguran te ima osjećaj stalne izloženosti opasnosti i boji se novih traumatskih događaja. Pod

utjecajem se ne nalazi samo ta osoba već se javlja i sekundarna traumatizacija koju proživljava njegova obitelj. Moguće je prijenos osjećaja, noćnih mora te strahova na svoje bližnje.[28]

Laici su prije stručnjaka spoznali činjenicu da jaka trauma može izazvati određenu štetu na ljudskoj osobnosti. Posttraumatski stresni poremećaj (PTSP) ili sindrom (PTSD) javlja se u osoba koje su proživjele izuzetan emocionalni ili fizički traumatski doživljaj koji je po karakteru traumatsko zbivanje praktički za svaku normalnu osobu.[14]

Na područjima RH pojam PTSP-a je došao do izražaja tijekom Domovinskog rata. Destruktivnost, neljudskost, okrutnost te napad na sve suštinske vrijednosti ljudske vrste su utjecale na brzi razvoj PTSP-a na ovim područjima. Trauma se u takvim slučajevima ne javlja samo kod osoba koje su u tome sudjelovale, nego i kod osoba koje su tome svjedočile.[23]

3.2. STRESNI ČIMBENIK TE INDIVIDUALNO PROŽIVLJAVANJE

Poremećaj se može javiti u bilo kojoj dobi, uključujući i djecu. Osoba može biti i predisponirana za pojavu PTSP-a (analizom prethodnih psihopatoloških stanja), no poremećaj se može javiti i u psihički zdravih ljudi usred npr. oružane pljačke, napada pirata, rata itd. Dugotrajni efekti traume prisutni su na psihičkom, socijalnom i biološkom planu ličnosti.[40] PTSP često povezuju s pojmom agresivnih napada iz razloga što osoba u takvoj situaciji nadmašuje uobičajeno ljudsko iskustvo, te ga čovjek doživljava kao osobito težak događaj popraćen strahom, bespomoćnosti i užasom.

Traumu osoba može doživjeti pojedinačno (prepad, silovanje) ili u skupini (rat, napad pirata). Stresovi mogu biti prirodnog podrijetla (potresi, poplave), mogu se javiti kao slučajna nesreća (prometna nesreća, veliki požari, rušenje zgrada), te mogu biti uzrokovani ljudskom rukom (granatiranje mučenje itd.) [14] Neki stresovi gotovo uvijek izazivaju PTSP, kao npr. prijetnje po život uz uporabu oružja. U pravilu poremećaj je znatno teži i dugotrajniji kada je kreiran ljudskom namjerom.

Traumatična iskustva različite osobe doživljavaju na različite načine. Uobičajeno je da takva osoba ima unutarnja prisjećanja događaja i ponavljanje te uznemirujuće snove u kojima obnavlja sadržaj traumatskog događaja. Često se pojavljuju disocijativna stanja koja mogu trajati od nekoliko trenutaka do nekoliko dana tokom kojih se osoba ponaša kao da se taj događaj upravo

zbiva. Vrijeme i prevladavanje traume ovisi o značajkama same traume, značajkama osobnosti i kvaliteti socijalne potpore koju osoba ima na raspolaganju.[28]

Osoba se često pokušava oduprijeti razmišljanju o takvom događaju te bilo kakvim djelatnostima koje su povezane uz traumu. Uzimajući u obzir da se osoba mora vratiti na svoje radno mjesto nakon određenog vremena bilo bi preporučljivo da se promjeni ured, brod, ruta ili poslovnica kako bi toj osobi bilo lakše obavljati predviđeni posao.[14] Nedugo nakon traume javlja se smanjenje odgovora prema stvarnom svijetu, što se opisuje kao psihička otupjelost ili emocionalna anestezija. Kod nekih slučajeva zabilježene su i agresivne reakcije koje variraju u rasponu od povećanog straha i iritabilnosti do mogućeg gubitka kontrole nad svojim ponašanjem.

Posttraumatski poremećaj često prate simptomi depresije i anksioznosti (često se i dijagnosticira depresivni poremećaj). Novija literatura upućuje na to da je PTSP samo dio sindroma posttraumastog odgovora koji čine i depresivni, anksiozni, te panični poremećaj.[25] Impulzivno ili disocijativno ponašanje manifestira se naglom promjenom stila života, te se javljaju smetnje što asociraju na organski mentalni poremećaj kao što su oštećenje memorije, koncentracije i emocionalna labilnost.

3.3. UTJECAJ TRAUME NA FIZIČKO I PSIHIČKO ZDRAVLJE ČOVJEKA

Simptomi nakon proživljene traume se javljaju brzo, ali u nekim slučajevima se javljala i nakon nekoliko mjeseci ili godina od proživljenog napada. Ovisno o vrsti i trajanju traume simptomi mogu biti blagi (ne utječu na svakodnevni život) te mogu biti vrlo izraženi i narušavati mogućnost realna funkcioniranja. Mnogi razvijaju bolesti ovisnosti i somatske bolesti, naročito hipertenziju, astmu i sindrom kroničnog bola.[6]

Osobe koje su preživjele traumu imaju osjećaj kako su stalno izloženi nekoj vrsti opasnosti te se boje novih traumatskih zbivanja. Kod akutnih slučajeva simptomi se razvijaju u roku od šest mjeseci i traju do šest mjeseci. Ako poremećaj traje dulje od šest mjeseci, govori se o kroničnom poremećaju čija je prognoza nepovoljnija i može rezultirati težim, pa i trajnijim oštećenjima osobnosti. [14] Način na koji osoba socijalno funkcionira nije pokazatelj razine poremećaja.

Način na koji žrtva doživljava napad (traumu) varira te ovisi o pojedincu. U slučaju da se osoba ne savjetuje sa psihijatrom mogu se javiti iskrivljeni mehanizmi svladavanja posljedica i

preuzimanja odgovornosti za vlastiti život. Sve više istraživanja ukazuje na to da psihotraumatizacija može biti i faktor rizika za razvoj psihoze.[4] Daljnje produljivanje depresivnih osjećaja može biti suicidalno (autodestruktivno), te anksioznost može predstaviti podlogu za razvijanje ovisnosti o alkoholu i drogama, što komplicira proces zacjeljivanja.

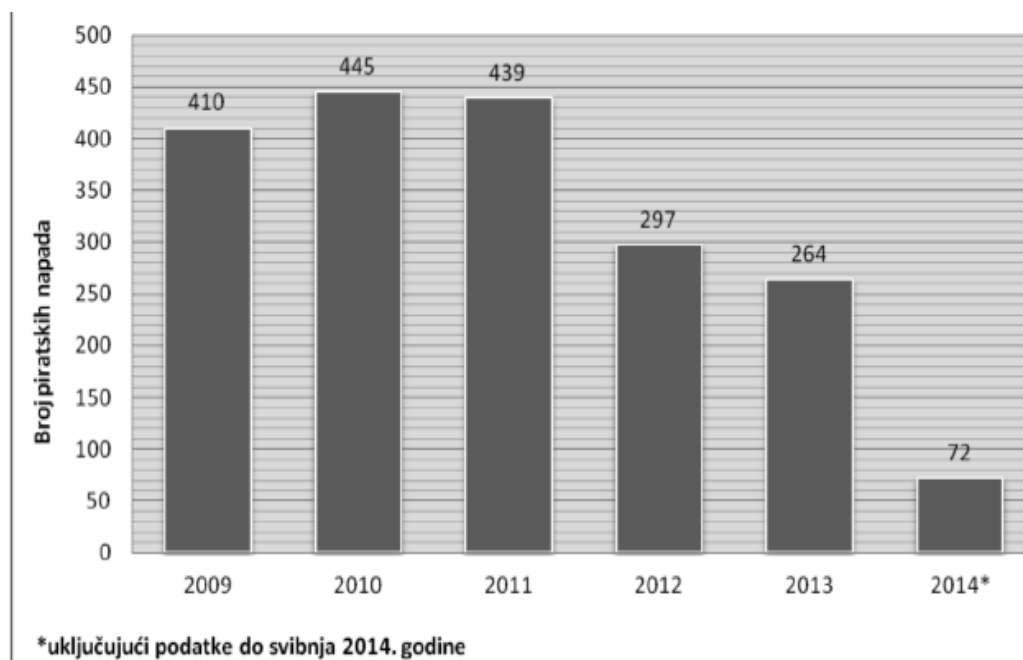
U slučajevima nasilja i agresivnih napada osobe imaju tendenciju povlačenja od drugih ljudi. Na taj način izbjegavaju situacije koje ih podsjećaju na događaj. Kada žrtva odluči uspostaviti socijalni kontakt, drugi ljudi se obično uplaše nasilja shvativši da bi i oni lako mogli postati traumatizirani. U navedenom slučaju ljudi imaju potrebu uspostavljanja kontrole kako bi se osjećali sigurnije no na taj način počinju kriviti žrtvu za traumatski događaj kao da ga je sama izazvala. Samim time se narušavaju već krhki međuljudski odnosi. Isto tako bračni odnosi su narušeni kod osoba oboljelih od PTSP-a. Studije ukazuju kako veterani s posttraumatskim poremećajem navode niže bračno zadovoljstvo, manju intimnost te manje povjerenja i izražavanja osjećaja nego veterani bez PTSP-a, kao i veću hostilnost i češće fizičko nasilje.[28]

4. UTJECAJ AGRESIVNIH NAPADA PIRATA NA POMORCE

Kada je u pitanju piratstvo pomorci su na „prvoj liniji“. Svi pomorci koji plove kroz opasna područja su potencijalne mete napadača. U slučaju napada pirata, posada trpi stres od mogućeg napada vatrenim oružjem te mogu biti držani u zarobljeništvu na neodređeni vremenski period.[22]

Pomorci koji prežive takav događaj često pate od posljedica PTSP-a. Indikacije navode kako se pirati sve lošije odnose prema zarobljenim pomorcima. Neki od zarobljenih su držani u samnicama te bili podvrgnuti psihičkom i fizičkom traumatiziranju. Razina zlostavljanja i opasnosti za život je prikazana u sljedećem komentaru : „*Palili su vatre po brodu, te su stavljali užarena drva na ventilatore koji su nam davali kisik....Htjeli su nas ugušiti i preuzeti brod. Poludjeli su*“, naveo je član posade broda Arillah I.[38]

Međunarodna pomorska organizacija (IMO), tvrdi da je od 2011. godine zarobljeno više od 700 pomoraca (koji su zarobljeni na više od 30 brodova), no daljnje analize sugeriraju kako se ta brojka penje i do 800 pomoraca.

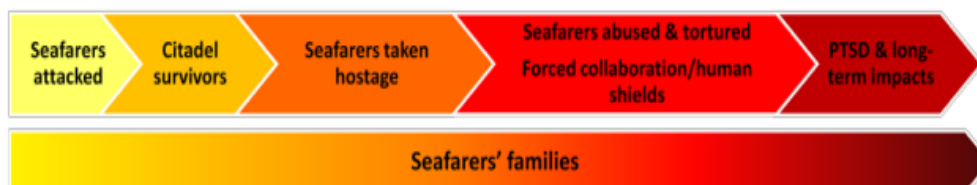
Graf 1. Broj oružanih napada od 2009 do 2014. godine [22]

4.1. ANALIZA UTJECAJA NASILJA I AGRESIVNOSTI NA POMORCIMA

Uspješni i neuspješni napadi dovode pomorce u opasne i stresne situacije koje mogu potencijalno dovesti do trajnih psiholoških trauma. Somalski pirati su dobro opremljeni kada se priča o oružju. Neki navodi govore kako čak krađu i brodove od ribara kako bi izveli napade na međunarodne brodove.[3] Njihove arsenale popunjavaju automatske puške, rakete i eksplozivi. Sama pomisao pomorca na raspoloživost oružja u pirata stvara stres. Uspješni napadi pirata na brodove dovode do fizičkog zlostavljanja pomoraca, te njihova otmica u pratnji naoružanih osoba. Pomorci u takvim situacijama su izloženi teškim i po život opasnim ozljedama. Osobe koje plove kritičnim područjima moraju biti svjesne da je proces skupljanja otkupnine i predaje iste dugotrajan.[10]

Rezultati istraživanja:

1. Tisuće pomoraca su traumatizirani nasilnim događajima tijekom plovidbe. Prolaskom kroz opasna područja povećava se količina stresa. Opasnosti na koje pomorci nailaze tijekom obavljanja svog posla bi bila neprihvatljiva u većini industrijskih grana.
 2. Traume koje osobe steknu tokom plovidbe se olako shvaćaju te se često krivo tumače, ali mogu imati trajne posljedice na pomorce i njihovu familiju.
 3. Obitelj i druge osobe koje su bliske s pomorcima osjećaju stres i strah tijekom vremena u kojem pomorac provede u opasnom području, sve dok se ne vrati doma. U slučaju otmice obitelj može biti izložena psihičkoj manipulaciji od strane pirata.
- [22]

Slika 1. Širenje stresa u slučaju napada pirata [22]

Fizičko zlostavljanje kod zatočene posade uključuje dehidraciju, izgladnjivanje, namjerno ozljeđivanje, ostavljanje posade na palubi pod utjecajem sunca, vješanje pomoraca za gležnjeve dok su im glave zarinute pod vodu itd. Mnogo je primjera u kojima je posada proživljavala teško

mučenje i zlostavljanje. U slučaju broda MV Marida Marguerite neki članovi posade su umrli od nedostatka hrane i medicinske pomoći. [1]

Psihičko zlostavljanje isto tako nije izuzeto u ovakvim slučajevima. Pirati koriste razne taktike zastrašivanja kao što je pucanje iz automatskih pušaka, stavljanje određenih osoba u samnicu, pozivanje obitelji tijekom prijetnji upućenih zatočenicima, paradiranje s zarobljenima po plovilu, vođenje preživjelih na obalu kako bi pokazali njihov grob itd.

Neki brodovi i njihova posada su korišteni kako bi hvatali druge nedužne brodove. Posada je korištena kao ljudski štit prilikom napada na drugo plovilo. Citat kapetana broda FV Golden Wave 305: „Upravljanje broda kako bi napadao druga plovila je bilo bolnije od smrti, zato što sam i ja sam proživljavao pakao pod upravom pirata“ [30]

4.1.1. Napad pirata i upotreba sigurnosne prostorije

Početno nasilje se javlja u obliku upotrebe automatskih pušaka te raketa (u većini slučajeva tako započinje napad). Iako je to najmanji oblik nasilja u danoj situaciji, utjecaj na pomorce je velik. Osjećaj straha i nesigurnosti je dovoljan za neke osobe da ostanu istraumatizirane. Prisustvo stražara na brodu je od sve manje važnosti piratima koji napadaju. Iako smrtnost pri takvim napadima nije česta, pomorci su pod direktnom paljbom iz oružja. Što više vremena pomorac provede pod paljbom veća je vjerojatnost stvaranja posttraumatskog sindroma. PTSP mornara koji je preživio višesatnu agresiju sličan je obliku PTSP-a u vojnika.[22]

Solucija postavljanja stražara na brodove (po zahtjevu samih pomoraca i brodara) je vrlo dobra, iako ima i loše strane. Postavljanjem stražara na plovilo povećava se obujam paljbe te se povećava vjerojatnost ranjavanja ili smrti.

Nakon inicijalne paljbe po plovilu pirati se pokušavaju popeti na brod koristeći užad i kuke. U slučaju ukrcavanja pirata na brod, posada podilježe riziku direktnog sučeljavanja. Jedna od preporučenih taktika jest da brod bude opremljen sa sigurnosnom sobom u koju će se posada skriti. Unutar sigurnosne sobe će čekati spasilačku ekipu to jest mornaricu. Vrijeme provedeno u prostori je neodređeno što stvara dodatni stres.

Opsada može trajati satima ali i danima. U najboljim scenarijima posada može provesti nekoliko stresnih sati unutar sigurnosne sobe. Lošiji rasplet situacije se dešava kada pomoć nije blizu, te pirati imaju neograničenu slobodu na brodu. Dodatno vrijeme omogućava piratima da pronađu prostoriju u kojoj se skrivaju pomorci. Kod slučaja broda MV Arillah-I (koji je bio napadnut 2011.) pirati su uspjeli locirati i provaliti u sigurnosnu prostoriju.[38] Kroz period od 30 sati posada se aktivno borila s agresorima u pokušaju da oslobode brod. Posada je cijelo vrijeme morala biti spremna na reakciju i opasnost novog napada sve do dolaska specijalnih postrojbi UAE.[22]

Neki slučajevi govore kako su sigurnosne prostorije probijene uz pomoć opreme za varenje koja je pronađena na brodu. Iako su „trezori“ dobro rješenje njihova upotreba nije preporučljiva u svim napadima pirata. Ne preporučuje se u slučajevima kada nitko nije obaviješten o otmici ili se pomoć nalazi daleko. Činjenica da nisu 100% neprobojni dodaje na efekt straha i stresa u posade.[38]

Slika 2. Pripadnici specijalnih postrojbi UAE i posada broda MV Arillah-I [22]

4.2. ISTRAŽIVANJE POSLJEDICA KOD POMORACA UKLJUČENIH U NAPADE PIRATA

Izloženost direktnim prijetnjama po život ili fizičko zdravlje, proživljavanje događaja koji pobuđuje strah ili snažnu emocionalnu reakciju te proživljavanje zatočeništva može dovesti do

dugoročnih posljedica. Izloženost takvom stresu kasnije dovodi do zlouporabe droga, depresije i PTSP-a. Stručnjaci preporučuju da osobe izložene tolikom stresu prate svoje raspoloženje nakon puštanja na slobodu.[10] Statistički podatci nalažu kako 50% osoba zadržanih u bilo kakvom zatočeništvu pati od dugotrajnih posljedica.

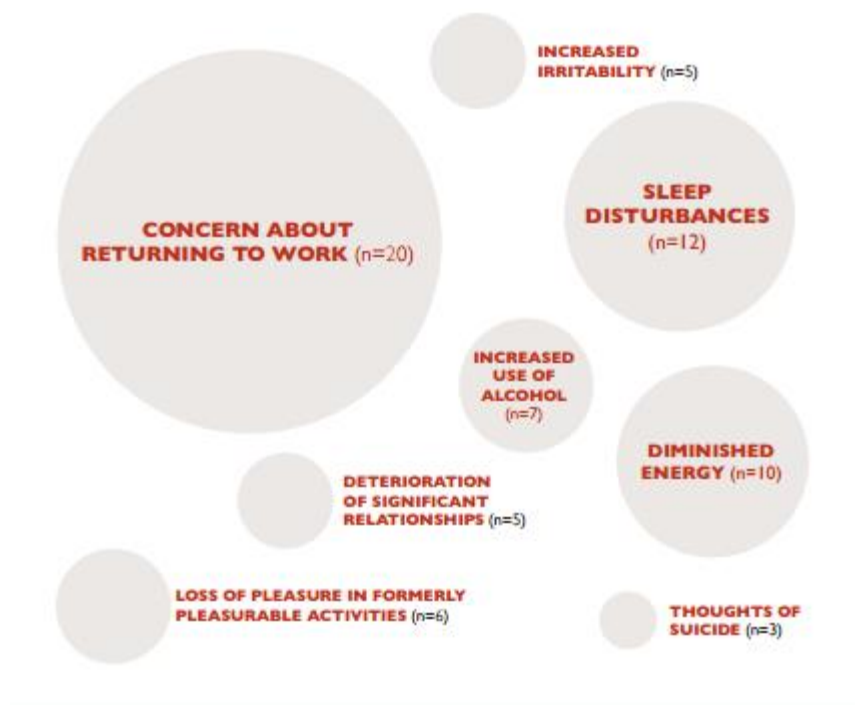
Dr. Michael Garfinkle provodi istraživanje na psihološkim utjecajima piratstva na pomorcima. Kroz tok njegovih istraživanja intervjuirao je oko 154 pomorca (21-nog preko telefona ili Skype-a, te 133 osobno). Godine ispitnika su u granicama od 18 god do 63 god. Iskustvo plovidbe je od jedne do 38 godina. Jedanaest ispitnika je bilo u zatočeništvu te je njih četrnaest svjedočilo pokušaju pirata da se popnu na plovilo. Ispitano je 150 muškaraca te 4 žene. [27]

Nakon obavljenog istraživanja isticala se jedna stavka kao zajednička svim pomorcima (proporcionalna vremenu), a to je zahtjev za ukrcajem naoružanih stražara. Manjina ispitanih je smatrala kako bi oni osobno trebali dobiti oružje za obranu. Nekoliko časnika je iznijelo zabrinutost kod nekođirane razmjene poruka s obalom, te kako to doprinosi lakšem otkrivanju broda.

Nadalje ispitanicima se postavilo pitanje na koji način se nose sa stresom koji donosi plovidba kroz opasna područja. Manji broj ispitnika je odgovorilo kako utjehu pronalaze u svojim vjerskim ritualima i običajima.[27] Nekolicina pomoraca je navelo ostatak posade broda kao oslonac u teškim trenutcima. Većina je zanemarivala psihološke efekte traume.

Vrijedna spomena jest i sama činjenica da pomorci nisu bili dovoljno psihički pripremljeni za putovanje kroz nepoznata i opasna područja (ispitano kroz istraživanje).

Sljedeća slika prikazuje podgrupu pomoraca koji su bili u zatočeništvu ili su imali blisko iskustvo s piratima. Od cjelokupog broja ispitanih 20 pomoraca je zabrinuto oko povratka na posao, 12 pomoraca ima problema s spavanjem, 10 iscrpljenost, 7 pretjerana konzumacija alkohola, 6 gubitak zadovoljstva, 5 povećana iritabilnost te probadanje bitnijih veza u njihovom životu i troje ih je imalo pomisli na samoubojstvo.

Slika 3. Prikaz psiholoških posljedica piratskih napada [27]

Posljedica povećane aktivnosti piratstva je u direktnoj vezi s povećanjem stresa pomoraca. Kroz zadnje tri godine postoji tendencija rasta stresa kod zaposlenika u pomorskom sektoru.[27]

4.3. TRETMAN POMORACA KOJI SU DOŽIVJELI AGRESIVNI NAPAD

Veći broj današnjih pomoraca smatra kako ne dobivaju potrebnu njegu nakon događaja kao što je piratski napad. Općenito govoreći pomorci zapadne hemisfere dobivaju najbolju njegu kada su u pitanju traume. Problem predstavlja i slaba izobrazba mornara kada je u pitanju psihološka pomoć. Statistika prikazuje kako dvojica od sedam pomoraca osjećaju kako im je pomogla terapija i razgovor s profesionalcima. Isto tako tokom liječenja su osobito važni simptomi koji interferiraju sa socijalnim odnosima.[36] Broj godina, iskustvo i čin nemaju utjecaj na razinu stresa koji se javlja tijekom plovidbe, što pokazuje da strah od piratstva utječe na sve članove posade jednako.

Korelacija između broja dana u zatočeništvu i intenzitetu simptoma je očita. Potreban broj dana da se osoba oporavi ovisi o broju dana provedenih u zatočeništvu.[22] Otežan oporavak imaju

osobe koje su prije doživjele intenzivno stresne događaje. Kod liječenja takvih osoba bitno je uzeti u obzir njihovu povijest kako bi terapija bila što efektivnija.

Problem modernog poslovnog svijeta također predstavlja prepreku u liječenju pomoraca. Većina odbija tretmane kod psihologa zbog straha od nezaposlenja. Smatraju kako neće biti poželjni radnici. Učestalo obnavljanje ugovora znači i predaju medicinske evidencije u kojoj su navedeni tretmani.[22]

Jednom kada pomorac dođe kući, psiholozi trebaju provoditi procjene stanja pacijenta u intervalima od tri do šest mjeseci u prvoj godini nakon proživljenog napada (uzimajući u obzir da se provjeravaju kritične osobe i češće od preporučenog). Promatranja se obavljaju kako bi se ranije prepoznali simptomi nekog težeg poremećaja. Pružatelji skrbi bi trebali početi tretman tek nakon otkrivanja prvih simptoma, a ne kao generalnu preventivu.[12] Tretmani trebaju biti dani prema savjetima psihijatra ili psihologijske literature.

Dužnost poslodavca (brodara) je provođenje psihološke procjene posade nakon agresivnog napada te davanje najboljeg mogućeg tretmana. Primjeri dobrog tretmana uključuju psihoterapiju, kognitivnu bihevioralnu terapiju te upotrebu adekvatnih lijekova.

Ključan dio terapije je i pomoć obitelji pomorca koji je bio zatočen. Osim gore navedenih tehnika i tipova liječenja potrebno je održavati socijalne i materijalne potrebe tijekom otmice. Kroz davanje plaće (otetog pomorca) njegovoj obitelji, oni dobivaju osjećaj sigurnost koji je prijeko potreban u takvim situacijama. Pružanje profesionalne pomoći obitelji će i pomoći samom mornaru po povratku. Utjeha i osjećaj pripadanja je bitan korak u oporavku samog pomorca. Takozvana socijalna potpora podrazumijeva prirodnu pojavu potpore koju pružaju obitelj, prijatelji i poznanici koji brinu o primarnoj žrtvi traume.[11] Članovima obitelji je isto tako potrebna pomoć psihijatra kako bi bili spremni na pravi način pomoći u oporavku.

Stigma liječenja psihičkih bolesti i dalje ostaje primarni problem. Mnogi ljudi (uključujući i pomorce) smatraju psihoterapiju znakom slabosti. Kao kultura koja prikazuje pomorce kao „jake“ ljude dodaje stres i pritisak na pojedinca. Pripadnost određenoj kulturi ili vjeri može predstavljati barijeru u oporavku pomorca.[34] Posljednja prepreka u oporavku jest i ozračje koje stvara sama kompanija to jest brodar. Odbijanje zapošljavanja pomorca koji ima povijest mentalnog liječenja ne pomaže u rješavanju ovog vrlo kompleksnog problema.

4.3.1. Prevencija piratskih napada na posade

Primarnost u rješavanju problema pirata zauzima transparentnost. Kako bi prikupili podršku javnosti (kao i vlada te internacionalnih organizacija) potrebno je izvještavati o opasnosti piratstva na detaljan i dostojan način. Na taj način je Međunarodni pomorski ured 2011. god. iznjео izvještaj o 439 napada, 45 otmica, te da se u zatočeništvu drže 470 pomoraca diljem svijeta.[19]. Javnost neće dati potrebnu podršku ukoliko nemaju dostupne reportaže o događanjima na moru.

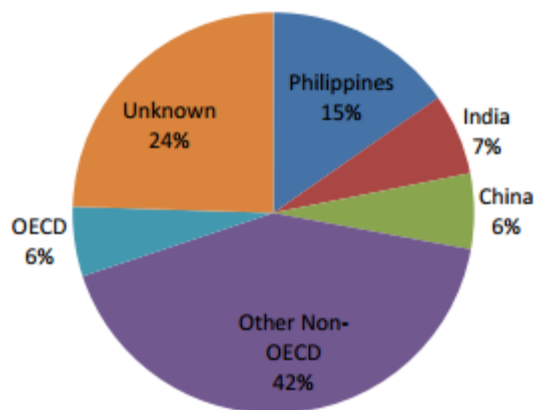
Tisuće ljudi godišnje su podvrgnuti paljbama iz vatrenih oružja, otmicama i mučenjima dok obavljaju svoj posao. Stručnjaci smatraju kako bi sistematsko i konzistentno izvještavanje ovakvih događaja pomogli u borbi protiv agresora. Kompleksnost koordiniranja policijskih snaga (u međunarodnim vodama) te multinacionalnost današnjih brodova znači nedosljedno izvještavanje o nasilnim zločinima na moru.

Prepreku predstavlja i današnja pop kultura, uzimajući pirate kao likove iz knjiga ili filmova. Znanstvenici smatraju kako detaljniji izvještaji preko masovnih medija mogu utjecati na javnost da promjeni svoje mišljenje. Izjava u članku Chicago Sun Times navodi: „Ovi kriminalci su daleko od uglađene figure Johnny Depp-a u Piratima sa Kariba, to su kriminalci. U veljači 2011. godine pirati su ubili četvero Amerikanaca na jahti u Indijskom oceanu.“ [17]

Odstupanja populacije na rekcije o otmicama pomoraca predstavljaju izazov u rješavanju problema. Činjenica da neki slučajevi otmica ili katastrofa dobivaju više pažnje, nego neki. Primjerice tijekom urušavanja rudnika u Čileu (zarobljenih 33 rudara u periodu od 69 dana), 1500 medijskih kuća je popratilo događaj. Vrlo malo novinara čeka u piratski aktivnim područjima kako bi dobili reportažu o tome kako su pomorci bili tretirani tijekom zarobljeništva. Više od 500 pomoraca je trenutno zarobljeno na obali Somalije.

Dobivanjem podrške javnosti pokušava se suzbiti aktivnost pirata na način da se mobiliziraju vojne snage u cilju zaštite pomoraca. Etnička pripadnost posade također igra veliku ulogu u akcijama spašavanja.[22] Primjerice velika je vjerojatnost mobiliziranja američke mornarice u slučaju otmice američke posade. Nažalost veliki broj otetih pomoraca dolazi iz zemalja trećeg svijeta, koje nemaju adekvatne načine odgovora na piratske napade. Stručnjaci smatraju kako podrškom javnosti za vojne intervencije u područjima gdje su pirati aktivni; uspješno će se suzbiti broj godišnjih napada.[17]

Hostages by Nationality
(based on 1,090 seafarers taken in 2010)

Slika 4. Podjela po prosjeku otetih pomoraca po nacionalnosti [17]

Gore prikazana slika navodi postotak otmica prema nacionalnosti u 2010. godini. 24% otetih pomoraca se ne zna podrijetlo, 15% otetih su filipinci (pošto su oni jedna od najmnogobrojnijih nacija u plovidbi), 7% je indijskih pomoraca, 6% pomoraca iz kine, 6% iz OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) te 42% iz ostalih zemalja svijeta.

4.3.2. Pravni okvir suzbijanja piratstva na moru

Piratstvo predstavlja jednu od najvećih prijetnji pomorcima. Međunarodno pravo dijeli piratstvo na dva dijela:

- Apsolutno piratstvo
- Relativno piratstvo.

Apsolutno piratstvo uključuje nezakonit čin nasilja ili pljačka na otvorenom moru ili na mjestu gdje ne pripada nadležnost niti jedne države, dok se relativnim pravom drži nezakonit čin nasilja ili pljačke koji se dogodi u granicama nacionalne nadležnosti, odnosno u teritorijalnom moru ili unutrašnjim morskim vodama koje podliježu kaznenom zakonu države.[9] Nadalje piratstvo je definirano Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravu mora 1982. člancima 101. do 103. koji kažu da bi se o piratstvu radilo mora se desiti događaj protupravnog nasilja, zadržavanje ili

pljačke koju nije ovlastila niti jedna država, a počinjeni su u osobne svrhe ili privatnu korist. Nasilje ili pljačka mora biti počinjena od strane privatnog broda ili zrakoplova, protiv nekog drugog broda ili zrakoplova na otvorenom moru ili na drugom mjestu koje ne pripada pod jurisdikciju niti jedne države. Spremnost međunarodne zajednice da pruži podršku rješavanju problema potaknula je i suradnju među državama.[35]

Zadnjih godina se nastoji uvesti i rezolucija IMO-a gdje je definirana razlika između oružanih napada i piratskih napada. Oružani napadi protiv brodova se definiraju kao bilo koje od ovi djela:

- Svaki nezakoniti čin nasilja, ili zadržavanja, ili bilo kakva pljačka, ili prijetnja njima, izuzev čina piratstva, izvršeni za osobne svrhe i usmjereni prema brodu ili osobama i imovini na takvom brodu u unutarnjim vodama, arhipelaškim vodama i teritorijalnom moru
 - Svaki čin kojemu je svrha poticanje ili namjerno omogućavanje već opisanog djela.
- [9]

Neučinkovito djelovanje prava u zaštiti pomoraca djelomično se pripisuju, i zastarjelim elementima u aktualnoj međunarodnoj definiciji piratstva, te je ona podložna brojnim kritikama. Mnogi se zalažu kako bi se čini piratstva trebali definirati kao teroristički ili politički čini.

Kada se govori o problemu suzbijanja piratstva, glavnu prepreku čini nadležnost nad određenim područjem. U slučaju da se napadi dešavaju u teritorijalnom moru Somalije ili drugih susjednih zemalja gdje intervencija ratnih brodova znači povredu suverenih prava te države. Samim time postoji ograničenje djelovanja zaštite pomoraca. Kako bi pokazala odlučnost u borbi protiv piratstva, IMO je u 2011. godinu označio kao godinu usklađene borbe protiv piratstva.[34] Iznijeli su program (Action Plan) u 6 točaka:

- Povećati pritisak na političkoj razini radi puštanja svih talaca koje drže pirati
- Preispitati i poboljšati IMO preporuke državama i pomorcima i poduprijeti postupanje u skladu sa Smjernicama najbolje prakse (Best Management Practice – BMP) i preporučenim preventivnim mjerama izbjegavanja i obrane koje brodovi trebaju slijediti
- Podupirati veću podršku mornarice i bolju koordinaciju s njom

- Podupirati koordinaciju i suradnju u protupiratskim postupcima među državama, regijama, organizacijama i industrijom
- Pomagati države da u piratstvu zahvaćenim regijama svijeta poboljšaju mogućnost za odvrćanjem i suđenjem osoba koje obavljaju djela piratstva i oružanih napada na brodove
- Pružiti brigu, u posttraumatskom razdoblju, onima koje su pirati napali ili oteli, kao i njihovim obiteljima. [34]

U sklopu SOLAS konvencije poduzete su posebne mjere sigurnosne zaštite brodova kada postoji mogućnost nastupanja događaja koji ugrožava opasnost broda. Isti set pravila je i implementiran kroz međunarodni pravilnik o sigurnosnoj zaštiti brodova i luka, te ga mora imati svaki brod od 500 BT i više, brzi teretni brod te svaki putnički brod i brzi putnički brod u međunarodnoj plovidbi.[35]

5. ORUŽANI PREPADI U REPUBLICI HRVATSKOJ

Životno ugrožavajući stresni događaji na radnom mjestu predstavlja ozljedu na radu. Cilj obrađenog istraživanja jest učestalost i posljedice oružanog prepada na prodajnim mjestima igara na sreću. Istraživanje je provedeno 2016. godine. Oružani prepad je glavni uzrok svih ozljeda na radnom mjestu (od 82% do 92%). Uspoređujući spolnu distribuciju ozljeda na radu u PINS-u (priređivač igara na sreću), do 79% čine žene. U 73% svih zabilježenih slučajeva ozljeda na radu radilo se o psihičkoj traumi kao posljedici protupravnog djelovanja treće osobe. [39] Literaturni podatci ukazuju kako osobe nakon agresivnog napada doživljavaju akutni stresni poremećaj unutar prvog tjedna, te se podvrgavaju izvanbolničkom psihijatrijskom tretmanu kojeg često prekidaju prerano. Prema provedenom istraživanju preventivna strategija se može upotrijebiti u smislu poboljšanja tehničkih uvjeta rada, praćenje i skrb žrtava oružanih prepada od stručnih zdravstvenih radnika i psihologa kako bi se spriječila progresija akutnog stresnog poremećaja u kliničku bolest. Navedena saznanja upućuju na potrebu stvaranja i razvijanja učinkovitijih programa u liječenju oboljelih od stresnog poremećaja.[28]

5.1. UTJECAJ AGRESIVNOG NAPADA NA RADNU SPOSOBNOST ŽRTVE

Analiza istraživanja pruža podatke o učestalost i vrsti psihičkih tegoba kod osoba koje su doživjele agresivni napad radeći svoj posao. Veličina uzorka je 109 ljudi (40 službenika Hrvatske pošte, 35 prodavača na benzinskim postajama, 27 prodavačica u samoposlugama i 7 prodavačica Hrvatske lutrije). Osim proživljenog stresa veliki broj osoba je doživio i retraumatizaciju prilikom policijskog ispitivanja, identifikacije osumnjičenih, vijestima o novim napadima, povratak na isto radno mjesto itd. Lakše fizičke ozljede nisu utjecale na razinu traume i vrijeme oporavka. U sljedećoj tablici je prikazan statistički prikaz uzorka.[18]

Tablica 1. Raspodjela zaposlenih po mjestu rada, spolu, dobi i radnom stažu [18]

Tvrtka	Broj	Spol		Dob		Radni staž	
		Ž	M	prosjeak	raspon	prosjeak	raspon
Hrvatska pošta	40	35	5	36	27-58	12,75	4-34
Benzinska postaja	35	0	35	41	23-61	19,89	1-40
Samoposluga	27	27	0	37	24-49	16,78	5-29
Hrvatska lutrija	7	7	0	37	30-47	19,29	3-25
Σ	109	69	40	38	23-61	17,00	1-40

Većina djelatnika koji su doživjeli napad su unutar tjedan dana posjetili psihijatra te im je ustanovljen akutni stresni poremećaj. U provedenom istraživanju samo jedna od 109 ispitanih osoba je tvrdila kako nema nikakve posljedice. Kod ostalih su postojali neki simptomi djelomično razvijenog posttraumatskog stresnog poremećaja: povremeni košmarni snovi, preosjetljivost pri podražajima koji su asocirali na prepad te razdražljivost. [18]

Problem predstavlja trajanje bolovanja koje nije određeno stupnjem oporavka, već uvjetima na radnom mjestu/firmi. Radna mjesta na kojima se toleriralo duže izostajanje su pošta te benzinske postaje. Prodavačice u samoposlugama su bile pod pritiskom povratka na posao, te su često koristile godišnje odmore umjesto bolovanja. Istraživanje navodi kako je većina liječena ambulantno psihijatrijski, bolničko liječenje je provedeno za svega 6 djelatnika (osobe koje imaju povijest psihičkih bolesti npr. PTSP iz Domovinskog rata).

Ambulantno su liječeni u prosjeku tijekom 3-5 psihijatrijskih tretmana unutar jedan do 3 mjeseci. Prema podacima navedenim na psihijatrijskim nalazima, liječeni su suportivnom psihoterapijom i uz medikaciju antidepresivima i trankvilizatorima [18]. Tegobe koje su bile slične svim pacijentima je smanjenje spavanja, nesanica i košmarni snovi.

Nakon završetka liječenja kod većine osoba ostali su tragovi tegoba kao što je tjeskoba, uznemirenost pri izlaganju podražajima koji su ih podsjećali na preživljenu traumu, slabost koncentracije i razdražljivost. Pacijenti koji su imali 2 ili više agresivnih napada (a nisu razvili PTSP) patili su od tegoba: Depresivnost, intruzivna sjećanja, košmarski snovi, razdražljivost i smetnje koncentracije. Svega nekolicina osoba je izjavilo kako nema nikakve tegobe (te se one na njima nisu primijetile). Istraživanje govori kako je od ukupnog broja ispitanika, njih 27% razvili posttraumatski stresni poremećaj.[18]

Liječenje je nastavljeno samo u krajnjoj potrebi te nakon prekida bolovanja. Većina osoba je liječeno do suzbijanja akutnih simptoma. Nakon čega su se zaposlenici vraćali na radna mjesta jer unutar tvrtke nije bilo druge mogućnosti.

Oružani prepadi nisu uzrok umirovljenja (manje od 5% ljudi je otišlo u mirovinu radi oružanog prepada), no utvrđen je zabrinjavajuće visok postotak potpuno razvijenog PTSP-a. Dijagnoza posttraumatskog poremećaja isključuje njihovo funkcioniranje na radnom mjestu te se pretpostavlja uzimanje čestih bolovanja te vjerojatno invalidska mirovina (u roku nekoliko godina).[18] U osoba u kojih PTSP nije u potpunosti razvijen imaju teške tegobe prilikom obavljanja posla. Statistika prikazuje vrlo malen postotak zaposlenih koji su premješteni unutar firme kako bi izbjegli radno mjesto na kojem su preživjeli napad. Psiholozi se slažu da povratak u normalnu rutinu unutar naših života bitno ubrzava oporavak od psihičkih trauma, te traženje profesionalne pomoći može spriječiti nastanak posttraumatskog stresa.[7]

Sljedeća tablica prikazuje načine liječenja te trajanje bolovanja:

Tablica 2. Način liječenja i trajanje bolovanja zaposlenih [18]

Tvrtka	Broj	Način liječenja		Bolovanje (u mjesecima)	
		ambulantno	amb. i bolnički	prosjeak	raspon
Hrvatska pošta	40	40	0	2,28	1-3
Benzinska postaja	35	28	6	5	1-12
Samoposluga	27	22	0	1,75	0,25 - 5
Hrvatska lutrija	7	6	0	2,21	1-6

Visoki postotak žrtava s parcijalno razvijenim PTSP-om na ovom uzorku pokazuje da liječenje, premda započeto na vrijeme i provođeno na odgovarajući način nije potrajalo dovoljno dugo da bi se postigao zadovoljavajući rezultat [18]. Povratak na posao je dodavao na stres i tjeskobu koju su zaposlenici već osjećali. Dokazano je da postoji korelacija između agresivnih napada te poremećenog tjelesnog i duševnog zdravlja te smanjenje radne sposobnosti. Važnu ulogu ima liječenje koje mora započeti na vrijeme i prestati jednom kada se pacijent oporavi, bez obzira na stanje u tvrtki. Istraživači su zapazili sljedeće:

1. Kod svih ispitanih djelatnika nastupio je akutni stresni poremećaj
2. Veliki broj zaposlenika je počelo liječenje unutar tjedan dana, no non je prekinuto prerano zbog stanja u tvrtki

3. Retraumatizacije tijekom liječenja bitno su utjecale na vrijeme i trajanje oporavka
4. 27% zaposlenih je imalo PTSP
5. 5% je izgubilo radnu sposobnost
6. Čimbenici za pojavu PTSP-a su bili, prethodno traumatično iskustvo ili povijest psihičkih bolesti.[18]

5.2. PROCJENA OPASNOSTI TE PREVENTIVNE STRATEGIJE

Prilagodba radnog okoliša je od ključne važnosti kod zaštite zaposlenih. Uzevši za primjer djelatnosti koje podrazumijevaju rukovanje s gotovinom uobičajene su preporuke da se novac polaže u pretince koji se zatim zaključavaju, prenošenje male količine novca, te da se postavi obavijest o dostupnosti za isplatu ograničenih iznosa gotovine. Preporučuje se korištenje kartičnih transakcija, gdje postoji manja ili skoro nikakva vjerojatnost oružane pljačke.[31]

Kao preventivne mjere i zaštita radnika navodi se par mogućnosti:

- Mogućnost odjeljivanja radnika neprobojnim staklom
- Širina pulta bi odvajala zaposlenika od stranke
- Češće ugrađivanje sustava za nadzor (kao što su kamere)
- Zapošljavati stražare u prodavaonicama u kojima je statistički bilo više prepada.[39]

Nadalje, fizička separacija radnika od klijenta i opće javnosti upotrebom neprobojnih staklenih pregrada, zatim visina i dubina pulta na kojem se obavljaju transakcije neovisno o tome postoji li neprobojno staklo ili ne, koja onemogućava lagani pristup radnicima. [39] Naravno vidljivost i osvjetljenje su od krucijalne važnosti pri zaštiti zaposlenih. Dobro osvijetljene poslovnice su vidljive i ljudima izvana. Točke kao što su ulaz/izlaz iz radnih prostorija, broj ulaza i izlaza, na koji način i s kolikom lakoćom nezaposleni mogu pristupiti tim prostorijama. Nabrojane vrste opasnosti se moraju svesti na minimum boljim projektiranjem. Nabavom brojnih sigurnosnih naprava može se smanjiti rizik oružanog napada. Procijena potrebe zapošljavanja zaštitara u poslovnicama u kojima se češće događaju oružani napadi.[31] Uvođenjem kamera, dvosmjernih ogledala, alarma, elektroničke kontrole ulaza te dimnih alarma drastično se smanjuje rizik.

U sklopu administrativne kontrole potrebno je procijeniti zapošljavanje stražara u poslovnice u kojima se češće dešavaju oružani prepadi. Bihevioralna strategija uključuje obučavanje radnika o nenasilnom govoru i reakciji na konfliktnu situaciju, kako bi se u situaciji oružanog prepada vjerojatnost fizičkog nasilja smanjila na minimum. Izobrazba samih zaposlenika je vrlo bitan proces u prevenciji agresivnih napada.[31]

Poslodavac je na temelju stručne analize podataka procijenio kako je najčešći uzrok ozljeda na radu posljedica protupravnog djelovanja treće osobe. Iz izvješća je vidljivo kako su glavne posljedice ovih prepada bolesti s obzirom na „izvor ozljede“ i opisane posljedice svrstane u kategoriju ostala oštećenja, koja nisu fizičke prirode nego su psihičke, što se može povezati s nastankom akutnog stresnog poremećaja, odnosno posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSP-a). [39] Poslodavac je uveo mjeru prevencije za nastanak trajnih posljedica za psihičko zdravlje zaposlenih, u obliku edukacije koje im pruža informacije o prirodi samog kriznog događaja. Radnici se informiraju o raspoloživim mjerama koje je poslodavac osigurao, te se njima sprečava progrediranje akutnog stresnog događaja u kronični psihički poremećaj.

Uvođenjem informativnih letaka (namijenjenim radnicima koji su pod povećanim rizikom od oružanog napada) osoba se približava pojmu kriznog događaja koji podrazumijeva iznenadni, neočekivani, rijedak, uznemirujući, stresni te traumatski događaj. Letak isto tako prikazuje sve faze koje radnik prolazi nakon što doživi prepad/pljačku. Opisuje krizu koju istraumatizirana osoba proživljava, prisutnost privremenih suprotnih osjećaja (samozavaravanje osobe misleći da je dobro). Zaposlene se obučava o važnošću prihvatanja intervencijskih aktivnosti, te briga o samom sebi i važnost psihoterapije. Letak prikazuje promjene koje se događaju nakon traumatskog događaja:

- Emocionalne promjene
- Misaone promjene
- Tjelesne promjene
- Plan ponašanja traumatizirane osobe.[39]

Osnivanjem KRIN-a (krizna intervencija) RH je dobila kratkotrajan i vremenski ograničen preventivan proces u kojem se ističe intervencija, a ne terapija u slučajevima agresivnog napada ili bilo kojeg drugog traumatskog događaja. Organizacija za zadatak ima ublažiti utjecaj kriznog

događaja te ubrzati proces oporavka (uz sprečavanje nastanka dugotrajnih posljedica). Cilj KRIN-a jest:

- Proučavanje o reakcijama nakon traume
- Metode samopomoći
- Opuštanje i kontrola stresa.[18]

Radnicima stoji stručna pomoć na raspolaganju, bilo da žele individualnu ili grupnu pomoć. Edukacija zaposlenih isto tako donosi i upoznavanje s pravima iz područja osnovnog zdravstvenog osiguranja u dijelu koji se odnosi na proceduru prijave ozljede na radu. Kao zadnji korak znanstvenici smatraju kako bi se i poslodavci trebali educirati. Posebnu pažnju pridodati osobama koje su već bile pod traumatičnim iskustvom te osobe koje imaju povijest psihičkih bolesti. Pristup zaposlenicima mora biti unutar internog tima, radi lakše komunikacije između pacijenta i savjetnika. Navedeni korak je ključan u oporavku osobe. [7]

Slika 5. Edukacija radnika bitno smanjuje rizik od stvaranja PTSP-a [7]

5.3. PSIHOLOŠKA PRVA POMOĆ

Psihološke krizne intervencije se odnose na metode koje se koriste da bi se pružila trenutačna i kratkotrajna pomoć pojedincima koji su proživjeli događaj koji je prouzročio emocionalne, kognitivne, tjelesne i ponašajne probleme. [15] Kriza se definira kao svaka situacija u kojoj je pojedinac izgubio sposobnost suočavanja sa stresom. Obično su to situacije koje prouzroče velike količine stresa kao prirodne nesreće, ubojstvo, seksualni napadi, smrt bliske osobe itd. Krizne intervencije u gore navedenim slučajevima provode stručnjaci za mentalno zdravlje.

Krajnji cilj krizne intervencije jest pomoć ljudima koji su doživjeli traumu. Pojasniti i pomoći osobama da integriraju stresni događaj u svoje životno iskustvo kako bi mogli nastaviti s normalnim životom. Krizna intervencija je oblik prevencije u smislu da se sprječavaju teže posljedice kriznih događaja. Ljudima se pomaže da vrate osjećaj kontrole u svoj život te da se na taj način reducira osjećaj bespomoćnosti. Osobe se educira i ukazuje na težinu tog događaja, kako bi to priznali sebi i drugima.[15]

Krizna intervencija se uglavnom vodi u obliku intervjua te započinje procjenom događaja. Na koji je način osoba reagirala, da li je to emocionalna reakcija, kognitivna reakcija, tjelesna reakcija te ponašajna reakcija. Pri početku same terapije bitno je uspostaviti povjerenje, te nakon toga se procjenjuje ranija faza funkcioniranja (kao adaptivni kapaciteti, socijalna mreža, javljanje suicidalnih ideja). Edukacija o reakcijama u takvim situacijama je sljedeći korak terapije. Osobama se objašnjava da su njihove reakcije sasvim normalne i privremene. Zajedno (doktor i pacijent) proučavaju strategije suočavanja te istražuju moguća rješenja. Pacijentu se pruža pomoć u poduzimanju konkretnih akcija i prati ih se nakon završetka terapije. Naglasak se stavlja na pravovremenu reakciju profesionalaca koji obavljaju strukturnu analizu koja ima za svoj fokus diskusiju o osjećajima (odnosno pomažu pacijentu shvatiti emocionalne efekte nakon stresnog događaja).[7]

Ohrabrenje od strane psihijatra povoljno utječe na osobu da pronade alternativna rješenja i nove mehanizme suočavanja. Pacijent koji je zahvaćen traumom mora biti taj koji će riješiti problem. Reduciranjem intenziteta stresa osobu pokušavamo zaštititi od dodatnih stresora. Krajnji cilj je uspostavljanje prijašnje razine funkcioniranja i sprečavanju budućih neprilagođenih ponašanja i emocionalnih slomova.

Intervenciju je potrebno provesti u što kraćem roku od kriznog događaja, a namijenjena je izravnim žrtvama traumatskog događaja, najbližoj rodbini i očevidcima, spasiocima i profesionalnim pomagačima te svima koji osjećaju efekte događaja na svoje psihičko stanje. [15]

Pretpostavka profesionalaca u ovom području je da će se osoba vratiti na nekadašnji nivo funkcioniranja nakon perioda od 4-6 tjedana (ili će uspostaviti novu ravnotežu koja će biti bolja ili lošija od one koje je postojala prije kriznog događaja). Sprječavanje uspostavljanja lošijeg načina funkcioniranja jest najvažnija stavka kod psiholoških intervencija. Smatra se kako je pomoć koja je pružena neposredno nakon kriznog događaja efikasnija nego intenzivnija intervencija u periodu kada je osoba manje otvorena za primanje pomoći. Intervencijom se ubrzava proces ozdravljenja osobe te su posljedice za psihičko zdravlje znatno manje. Psiholozi upozoravaju da prijatelji ili partneri mogu i odmoći u njihovom oporavku, nagovarajući ih da krenu dalje s životom ili da to ostave iza sebe. Ovo smanjuje njihovu sposobnost da komuniciraju jedno s drugim.[28]

Ukratko, najvažniji ciljevi psihološke prve pomoći su :

- Suosjećajan i neugrožavajući kontakt
- sigurnost
- smirenje preživjelih i emocionalna orijentacija
- zadovoljenje potreba i smirenje briga
- davanje informacija
- uključenje u mrežu socijalne podrške
- podrška adaptivnim mehanizmima preživljavanja. [28]

6. IZ RAZNIH ISTRAŽIVANJA O ORUŽANIM PREPADIMA

Kroz nekolicinu istraživanja, sagledat će se situacija unutar Hrvatske i izvan nje. Prvo istraživanje je rađeno na prostorima Republike Hrvatske, te drugo na prostorima Australije. Istraživanje unutar RH se odnosilo na procjenu traume uz pomoć crteža. Psiholozi su istraživali poveznicu između načina na koji je crtež nacrtan netom poslije događaja te nekoliko mjeseci nakon. Analizom crteža se doznalo kolike je posljedice ostavio agresivni napad. Istraživanje u Australiji je sposobnost rada nakon traume, te postotak ljudi koji se vraća na isto radno mjesto nakon agresivnog napada.

Treće istraživanje je vezano uz terorističke napade unutar Francuske. Istraživanje se bavi pitanjem sekundarnih žrtava, to jest žrtava koje nisu direktno pogođene događanjima, već osobama koje su svjedočile događaju.

6.1. DOŽIVLJAJ TRAUME ZA VRIJEME ORUŽANE PLJAČKE: PRIKAZ BOLESNICA KROZ ANALIZU CRTEŽA

U ovom istraživanju crtež predstavlja isključivo ljudsku djelatnost te služi kao sredstvo komunikacije i dopunjuje govor i pismo. Za provođenje istraživanja odabrao se crtež zbog toga što se likovno oblikovanje odvija na isti način i odgovara određenim stupnjevima razvoja čovjeka, a odstupanja od tih normi mogu biti dokaz psihičkih smetnji.[8]

Kroz 2005. godinu u Republici Hrvatskoj se dogodilo 30 oružanih pljački pošte. Istraživanje prikazuje rezultate liječenja i dijagnostičke obrade triju službenica dotične pošte kroz razdoblje od 6 mjeseci. Sve tri ispitanice su liječene ambulantno. Tijekom spomenutog vremenskog razdoblja, u dva navrata bile su psihologijski testirane (na početku liječenja, te nakon 6 mjeseci) putem EPQ; LASC-01; STA X-1, STA1, X-2, PIE te crtež po WARTEGG-u, te CAPS DX testova. [16] Praćenje terapije se sastojalo u tome što su napadnute žene tri puta crtale svoj doživljaj pljačke (odmah nakon incidenta, nakon tri mjeseca te nakon šest mjeseci).[8]

Unatoč tome što su se sve tri žene nalazile u istoj pljački njihovi doživljaji istog događaja su različiti. Ovo istraživanje je također pomoglo promovirati upotrebu crteža u daljnjim razumijevanjima ljudske psihe.

Prikaz ovog istraživanja se odnosi na tri djelatnice pošte, žrtve oružane pljačke u Zagrebu. Pljačka je bila jako turbulentna te su pljačkaši ubijeni u potjeri i novac je vraćen. Zaposlenice su proživjele iznimno stresan događaj zbog kojeg su zatražile stručnu pomoć.[8]

Prema podacima iz Ministarstva unutarnjih poslova RH, 2005. godine bilo je ukupno 1441 razbojstvo, a od tih razbojstava 30 ih je pogodilo i pošte. Statistički gledano unazad 10 godina je bilo 28,8 razbojstava u poštama. Kao podatak koji je usko povezan uz razbojstva uzima se naoružanje nacija to jest populacije. U Hrvatskoj ima 597 000 (procjena) neregistriranog oružja, te 371 000 komada vatrenog oružja koje je registrirano. Rat, neimaština i porast agresivnosti su usko povezani s porastom naoružanih pljačaka. U sljedećoj tablici su prikazani statistički podatci razbojstava u RH.

Tablica 3. Statistika razbojstava u RH [8]

	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Pošta <i>Post office</i>	29	15	23	30	19	33	41	25	34	39
Banka <i>Bank office</i>	23	19	23	42	30	9	10	8	9	37
Mjenjačnica <i>Currency exchange office</i>	32	15	26	29	24	25	9	33	19	27
Trgovine <i>Markets</i>	224	221	249	249	272	220	211	289	257	323
Benzinske crpke <i>Gas stations</i>	59	68	54	54	62	54	69	101	91	79
Kiosk <i>Kiosk</i>	45	73	94	92	65	73	81	93	118	102
Kladionice <i>Betting office</i>	-	-	233	195	317	216	211	223	144	133
Ostalo <i>Other</i>	673	720	802	750	555	551	538	556	479	552
UKUPNO – <i>Total</i>	1085	1131	1504	1441	1344	1181	1170	1328	1151	1292

Kroz psihijatrijsku obradu i liječenje, u trajanju od šest mjeseci, tri radnice su paralelno psihologijski obrađene te su individualno izrađivale crteže na temu: „doživljaj traume za vrijeme oružane pljačke“. Istraživanja su se provela tri puta:[8]

- U prvo tjednu od napada
- Nakon tri mjeseca
- Nakon šest mjeseci.

Psihologijskim testovima procijenjene su crte sposobnosti, stupanj neurotičnosti i stupanj tolerancije na stres. Kod procjene individualnog crteža obraćala se pozornost na princip uvažavanja realiteta. [8]

Istraživači su podijelili žene u skupine: Primjer 1, Primjer 2, Primjer 3:

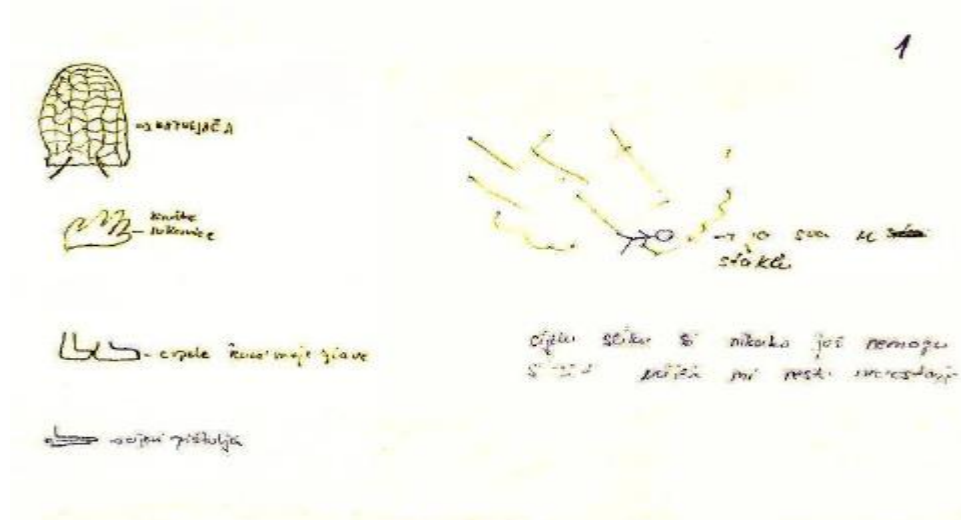
- Primjer 1 (9 godina radnog staža):

Imena Vera K., te je rođena u Sanskom Mostu (BiH), ima 33 godine, udovica (suprug veteran Domovinskog rata, počinio suicid), samohrana majka jedne djevojčice, po zanimanju službenica, radi kao HP operater. Kao prijašnje stresno iskustvo navodi se provođenje Domovinskog rata kao civilna osoba na prvoj crti bojišnice.

Kod prvog istraživanja zaključilo se postojanje akutne stresne reakcije i anksioznost. Drugo testiranje pokazalo je izraženu produljenu reakciju na stres i još intenzivniju anksioznost. Prepisana joj je terapija zbog stresa i anksioznosti; te se liječila u dnevnoj bolnici.

Analiza crteža ukazuje na razbijeni crtež koji se sastoji od fragmenata (što se najviše može vidjeti na prvom crtežu), dok drugi i treći crteži ukazuju na napredak osobe u smislu da pokušava spojiti fragmente. Na crtežu se nalazi podosta detalja, te je prisutan i tekst (što je rijetkost u ovim slučajevima). Prevladavaju neutralne boje.

Mišljenje psihologa jest da crteži ukazuju na produljenu psihotičnu reakciju, te na prisutnost kroničnog stresa koji zahtjeva dugotrajnije liječenje.[8]

Slika 6. Slika 1 nacrtana od prve radnice [8]

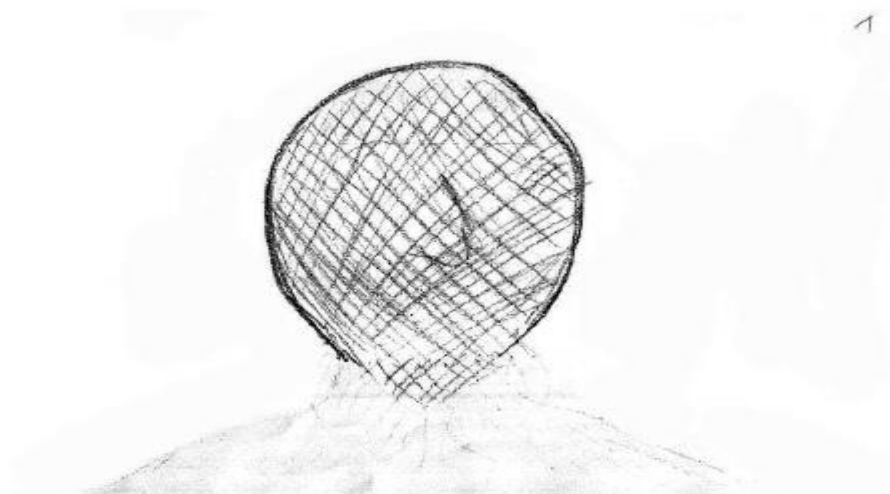
- Primjer 2 (12 godina radnog staža):

Imena Renata K. Rođena u Zagrebu, 33 godine, udata, majke je dvoje djece. Po zanimanju je poštanski tehničar, zaposlena u HP-a. Kao prijašnja stresna iskustva navodi se nedavni gubitak bliskih osoba (smrt oca i bratića).

Testovi na početku terapije ukazivali su na elemente akutne stresne reakcije, uz povišenu anksioznost, nezrelost i potrebu za socijalnom komunikacijom. Testiranje dva je pokazalo na umanjenu anksioznost, uz prisutne elemente produljene reakcije na stres, kao i porast agresivnosti i impulzivnosti. Liječena je raznim lijekovima, te se terapija provodila unutar dnevne bolnice.

Analiza crteža ukazuje da je prostorni odnos u prvo i drugom crtežu osobito narušen, dominira glava pljačkaša pod kukuljicom, dok na drugoj slici dodaje i drugog pljačkaša. Jasnoća crteža je dobra. Na trećem crtežu lik pljačkaša gubi dominantnost.

Mišljenje psihijatar jest da pacijentica dobro napreduje što se može potkrijepiti dokazom da je njezin napredak proporcionalan sa smanjenjem dominantnosti pljačkaša na crtežima.[8]

Slika 7. Slika 1 nacrtana od druge radnice [8]

- Primjer 3(9 godina staža):

Imena Ankica M., rođena u Imotskom, ima 28 godina, udata, te ima jedno dijete. Po zanimanju je krojačica, a radi u HP-u kao službenik. Kao prijašnje traumatično iskustvo se navodi sudjelovanje u oružanoj pljački (također u pošti), te joj je sin teži somatski bolesnik.

Početni testovi su ukazivali na elemente akutne reakcije na stres, uz povišenu anksioznost. Ispitivanje nakon tri mjeseca je pokazalo na elemente produljene reakcije na stres, ali i bitno bolje socijalno funkcioniranje. Liječena je raznim lijekovima, no na kraju terapije svi su ukinuti.

Analiza crteža kazuje da odnos u crtežima nije narušen, te da su likovi u realnim omjerima. Prikazani su svi sudionici i aspekti pljačke. Crteži su jasno nacrtani. Na zadnjem crtežu je lice zaposlenice prikazano odlučno za razliku od prva dva gdje lice odaje strah.

Mišljenje psihologa: u sva tri crteža ne postoje psihotični elementi. Akutni stres je trajao kratko, uz potpuni oporavak. [8]

Slika 8. Slika 1 od treće radnice [8]

Iako je riječ o osobama koje su slične dobi, istog spola te obiteljskih prilika i materijalnih mogućnosti reakcija na traumatski događaj je različita. Istraživači su zaključili kako prijašnje traumatsko iskustvo utječe na razvoj kliničke slike i prognozu oporavka od psihičkog poremećaja uzrokovanog stresom. Usporedbom rezultata, pa i crteža, vidljivo je da kod bolesnica postoje međusobne razlike. Nažalost, evolucija pomoću crteža, vrlo je kompleksan dijagnostički instrument, pa ovaj prikaz treba promatrati kao početak za neka druga i opsežnija istraživanja uloge crteža kao pomoćnoga sredstva u terapijskom pomaku. [8]

6.2. POVRATAK NA POSAO NAKON PREŽIVLJENOG ORUŽANOG NAPADA

Oružane pljačke izlažu zaposlenike nesvakodnevnom stresu na njihovom radnom mjestu. Opis njihova posla uobičajeno ne dolazi s životnim opasnostima, no pljačkaši predstavljaju upravo to. Većina traumatiziranih zaposlenika će se vratiti s poteškoćama na posao.

Istraživanje navodi 93 čovjeka koji su bili žrtve oružane pljačke. Rezultati su dani u kontekstu poboljšane pomoći malim poduzećima da pruže podršku svojim zaposlenicima koji su preživjeli pljačku.

Trećina svih pljački u Australiji su napravljene u malim poduzećima ili srednjim poduzećima (kao samoposluge, servisi, manji dućani, restorani). Trošak pljačke i njezin utjecaj na zaposlenike su dvije najveće posljedice za malo poduzeće, prema riječima Australskog instituta za kriminalistiku 2014. godine.

Istraživanje detaljnije gleda faktore koji bi mogli pripomoći zaposleniku da se uspješno vrati na svoje radno mjesto. Iskustva ljudi koji su preživjeli oružani napad na svom radnom mjestu (te su su vratili ili se nisu vratili na svoje radno mjesto) je prikupljena uz pomoć statističke baze podataka Australskog instituta za kriminalistiku.

Oružani prepad na radnom mjestu može imati ozbiljne psihološke posljedice za žrtvu. Ovo traumatično iskustvo je povezano s nastajanjem mentalnih problema kao depresija, akutni stresni poremećaj, posttraumatski poremećaj. [13] Prema ispitivanju dosta žrtava dobije akutni stresni poremećaj i PTSP. Većina žrtava ponovno proživljava te trenutke u svom sjećanju što povećava razinu stresa. Jedan od simptoma jest konstantno stanje pažnje, odnosno žrtve se ne mogu opustiti u nijednoj situaciji. Istraživanje u Velikoj Britaniji je pokazalo da utjecaj na žrtvu može potrajati i do 9 mjeseci.

Baza podataka kojom Australski institut za kriminalistiku raspolaže ima 730 psiholoških procjena žrtava oružanih prepada. Podatci su podjeljeni u četiri skupine nasilnih zločina:

- Fizički napadi
- Seksualno zlostavljanje
- Oružane pljačke
- Nasilje u obitelji.[13]

Informacije koje su bile od koristi u istraživanju su 193 slučaja pljački, no samo žrtve oružanih pljački na poslu, ili tijekom njihovog zapošljenja su integrirane u krajnji uzorak (N=93). Sljedeća tablica prikazuje specifičnosti 93 slučaja.

Tablica 4. Podjela po spolu, godinama, vrsti posla [13]

	Number	Percent
Gender		
Male	53	57
Female	40	43
Age at time of evaluation		
18 to 19 years	1	1
20 to 29 years	22	24
30–39 years	20	21
40–49 years	15	16
50–59 years	20	21
60 years or greater	11	12
Not specified	4	4
Position within workplace		
Owner/manager	25	27
Employee	68	73
Return to work status		
Yes	68	73
Returned to same/similar job	55	59
Returned to a different job/industry	13	14
No	25	27
Did not return to work at all	16	17
Returned to work but left within 4 weeks	9	10

Uzorak je sastavljen od nešto više muškaraca (n=53; 57%) nego žena (n=40; 43%) te je bio podijeljen između ljudi mlađih od 40 godina (n=43; 46%) i starijih o 40 (n=46; 49%). [17] Preko 50 godina je bila 31 osoba, te 11 osoba bilo preko 60 godina.

Većina ljudi uključenih u uzorak se vratilo na svoje radno mjesto. Broj osoba koji se nije vratio na posao poslije oružane pljačke je 25 (27%). Statistika uključuje i osobe koje su se vratile na radno mjesto no nedugo nakon toga otišle s istog.[13]

Analiza je provedena uz pomoć NVivo 10. NVivo 10 je softverski alat koji pomaže pri pronalaženju potrebnih podataka. Podatci koje pronalazi sadrže psihološke procjene rađene od strane psihologa. Podatci isto tako sadrže i detalje zločina te žrtvinu reakciju, te njezino psihološko,

fizičko i socijalno stanje prije i poslije pljačke. Uzorak je tijekom istraživanja podijeljen u dvije skupine: zaposlenici koji su se vratili na posao i oni koji nisu.

Većina pljački je odrađena tijekom normalnih radnih sati, te je primarni cilj pljački bio novac to jest keš. Sedamdesetpet posto pljački je uključivalo dvojicu prijestupnika, 98% je bilo nasilno (uključujući fizičko nasilje i prijetnje). U dvije trećine slučajeva žrtva je bila sama tijekom pljačke.[13]

Veliki broj žrtava se vratio na posao nakon preživljenog stresa (n=63 odnosno 73%). Osamdeset posto (od 73%) se vratilo na prijašnji posao ili na vrlo sličan posao. Dvadeset posto je pronašlo posao koji nije vezan za posao u kojem su preživjeli stresnu situaciju. Jedna ispitanica je izjavila kako je nakon pljačke koju je doživjela u baru u kojem radi shvatila da zapravo ne želi više raditi po barovima. Još jedan slučaj navodi kako se čovjek nije mogao psihološki vratiti na posao koji je imao te je morao tražiti novu karijeru.

Većina žrtava se vraća na posao radi financijskih poteškoća, te nemaju dovoljno sredstava da ostanu dugo na bolovanju. Ispitanici su odgovorili na pitanja zašto su se vratili na posao, jedan čovjek je rekao kako njegova familija ne bi imala što za jesti ako on ne radi. Neki su rekli da firma u kojoj rade nema dovoljno sredstava da zaposli nekoga dodatnog umjesto njih. Veći broj žrtava je odgovorio kako ne žele da pljačka utječe na njihov život. Veliki broj ljudi koji se vratio na radno mjesto se javljalo i nakon 3 godine od pljačke radi problema sa stresom (oko 57%).

Žrtve koje se nisu vratile na radno mjesto su navele kao glavni razlog psihološke smetnje, borbe sa stresom te nemogućnost opuštanja na radnom mjestu. Dvije osobe su se vratile na radno mjesto, ali su ga napustile nakon dva dana zbog povećane anksioznosti.[13]

Istraživanje navodi i utjecaj drugih elemenata, kao stupanj agresivnosti napadača, činjenica da su imali hladno oružje u rukama ili vatreno oružje. Nanošenje fizičkih ozljeda žrtvi. Pregledavajući sve faktore znanstvenici su zaključili da puno veći utjecaj imaju prijašnja iskustva žrtava. Gubitak voljene osobe, prijašnje pljačke ili agresivnost manifestirana na bilo kakav način.

Negativni utjecaji oružane pljačke su na ovom uzorku širokog spektra: depresija, PTSP te napadi panike. Osamdesetosam posto žrtava je patilo od anksioznosti, dok je od depresije patilo 59% žrtava. Simptomi anksioznosti kod žrtava su prisjećanje na trenutak pljačke (66%), poremećaji spavanja (42%) te napadi panike (20%). Anksioznost je najbolje prikazana na primjeru

žene koja je izbjegavala gužve zato što svaki put kada bi vidjela osobu koja nosi kapuljaču proživljavala prijetnje koje je dobivala tijekom pljačke. [13]

Tablica 5. Drugi elementi koji su utjecali na žrtve [13]

		Did not return to work	Returned to work
Nature of the robbery	Offender armed with a firearm	12 (48%)	27 (40%)
	Offender armed with a knife	6 (24%)	21 (31%)
	Subject to a direct or implied threat of harm	21 (84%)	61 (90%)
	Received a serious physical injury	5 (20%)	2 (3%)
	Felt helpless/hopeless	16 (64%)	27 (40%)
Psychological	Prior mental illness	3 (12%)	3 (4%)
	Mental health diagnosis post-robbery	25 (100%)	61 (90%)
	Mild anxiety	0 (0%)	6 (9%)
	Moderate anxiety	1 (4%)	6 (9%)
	Severe anxiety	11 (44%)	11 (16%)
Employer response	Positive employer response	3 (12%)	14 (21%)
	Negative employer response	7 (28%)	15 (22%)
Total		25	68

Povratak na posao nakon proživljene pljačke nije samo važno za žrtvino psihičko zdravlje i financijsku sigurnost nego i za kontinuirano poslovanje poduzeća. Istraživanje se bavilo sličnostima i razlikama između ljudi koji su se vratili na posao i ostali na njemu. Više osoba koje su se odlučile ne vratiti na posao su zadobile trajne ozljede. Istraživači su također zaključili kako povratak na posao ne ovisi samo o vrsti pljačke i načinu. Ovisi i o načinu na koji je žrtva proživjela tu pljačku, ozlijedila se, kakvi su financijski pritisci da se žrtva vrati na posao te psihološke posljedice.[13]

6.3. UTJECAJ TERORISTIČKIH NAPADA NA SVJEDOKE

U posljednje dvije godine tri veća teroristička napada su se desila na teritoriju Francuske. Iako su najveće posljedice i primarne žrtve ljudski životi koji su izgubljeni u tim napadima, postoje

mnogi ljudi koji na kraju takvog traumatičnog dana krenu doma s slikama nasilja i smrti. Efekti tih napada mogu imati destruktivni utjecaj na ljude koji su to doživjeli.

Terorizam je fenomen koji uključuje sfere psihičkog i fizičkog nasilja kako bi se radikalnim putem ostvario određeni cilj. Iako je većina ljudi svjesna postojanja terorizma; njegov cilj i prave opasnosti još nisu u potpunosti jasne široj javnosti.

Većina postojeće literature na temu terorizma fokusira se direktno na primarne žrtve (s tim da napadnici dobijaju dosta pažnje), no utjecaj na sekundarne žrtve koje to kognitivno, bihevioralno i emocionalno doživljavaju ne smije se zanemariti.[37] Svjedočenje terorizmu može dovesti do stvaranja negativnih posljedica u osoba različite dobi, te različitog podrijetla. Gledajući pojam terorizma u globalu, svi se ljudi mogu „nositi“ s činjenicom da postoji.

Prilikom istraživanja zaljučilo se da bespomoćnost i strah imaju dominantni utjecaj na svjedoke. Upravo ti osjećaji mogu prelaziti s osobe na osobu i na taj način paralizirati cijele nacije. Uzevši u obzir da je terorizam nesumični napad, strah može biti lako ojačan kroz faktore veličine stanovništva, gustoća naseljenosti, raznolikost te povijest mjesta na kojem se napad dogodio. Osjećaj pripadanja nekoj zajednici može ojačati odlučnost pojedinca, te pomoći tokom procesa ozdravljenja, ili smanjiti dojam i efekte svjedočenja terorističkom napadu ali ne može u potpunosti zaštititi pojedinca od njegova utjecaja.[37] U istraživanju objavljenom od strane psihologa Heidi Resnick, Sandro Galea, Dean Kilpatrick, David Vlahov, navode kako poslije napada na *World Trade Center* stope postraumatskog stresa su porasle na 7.5% te stope depresije na 9.7%.

Uzimajući u obzir zadnjih par napada u Francuskoj, trebat će proći dosta vremena i profesionalne pomoći kako bi se zajednica oporavila. Veliki efekt ima i činjenica da se napad desio u blizini mjesta gdje ti ljudi žive, te usprkos ne poznavanju žrtava osobno ljudi su uključeni u proces tugovanja. Teško je reći da nisu povezani s tim ljudima s kojima žive u istom gradu ili istoj državi. Najbitniji problem terorizma jest da je nepredvidljive prirode i da se može desiti bilo kada i bilo gdje, problem je dublji od napada na državu ili mjesto te se naglasak stavlja na psihološki rat.[20]

Djeca, iako su tipično otpornija i sklonija prilagođavanju od odraslih osoba, mogu lako pasti pod dojam terorizma te svjedočenje jednom takvom aktu može u njima pobuditi osjećaj nesigurnosti, tjeskobe i bespomoćnosti. Odrasle osobe i djeca često (nakon takvih događaja) mogu

tražiti odgovor na pitanja zašto su baš oni preživjeli. Stvara se velika količina krivnje na činjenicu što su preživjeli. Upravo zbog takvih zbunjujućih misli moraju se obratiti psiholozima i dopustiti da im se pomogne.[37]

Ksenofobija koja se javlja kao posljedica terorističkih napada, može se lako iskoristiti, popularizirati od strane vlade i političkih figura koje vode taj narod. Ova pojava se može sagledati kao sekundarna forma napada na osobe koje su svjedočile napadu. Ksenofobija može dovesti i do budućih napada i produbljivanja problema te se mora spriječiti u svom korjenu.

Američka psihološka organizacija navodi: *„Strah generiran u ljudi od strane terorizma može se pogoršati u društvima koja imaju različite kulture ako postoji nepovjerenje između tih istih kultura. Bitno je prepoznati da raznovrsnost društva može biti prilika za ujedinjenje i snagu. Postoje članovi društva koji su doživjeli terorističke napade u svojoj prošlosti. Njihovo znanje i iskustvo su vrijedni resursi, te nam daju uvid kako nositi s tim i kako pomoći drugima oko sebe.“*[37]

Ljudi koji su svjedočili terorističkim napadima prolaze kroz iznimno traumatično iskustvo, koje može biti produbljeno ako su prije svjedočili nasilju ili bili u blizini nasilja. Osobe koje su pod utjecajem traume podložniji su efektima svjedočenja napada bili oni na cesti ili na televiziji.

Preboliti sjećanja na napad može biti težak i zastrašujuć izazov. Samo zaboraviti na to nažalost neće biti moguće i realne za očekivati. Incident kao što je terorizam dijeli mnogo zajedničkih karakteristika s drugim oblicima nasilja (kao obiteljsko nasilje). Osjećaji koji proizlaze iz lažnih upozorenja ili stalnih medijskih pokrivanja takvih događaja može produljiti vrijeme oporavka. Ljudi također mogu razviti duboki osjećaj tijeskobe i straha od svega oko sebe, sprječavajući ih da žive normalnim životom. Uz konstantni pritisak i strah od ponavljanja događaja može dovesti do poremećaja rutinskog ponašanja, poljuljati osjećaj sigurnosti te na koncu i dovesti do osjećaja depresije.[20]

7. PROVEDENO ISTRAŽIVANJE NA TEMU RAZBOJNIŠTVA

Sljedeće istraživanje je provedeno uz pomoć MUP-a (Ministarstva unutarnjih poslova), koje je većim dijelom dalo potrebne statističke podatke. Zadnja cjelina diplomskog rada odnosit će se na istraživanje i analizu razbojništava i teških razbojništava u RH.

Definicija razbojništva prema hrvatskom leksikonu glasi: „teško kazneno djelo protiv imovine, učinjeno uporabom sile protiv neke osobe odnosno prijetnjom neposrednim napadom na život ili tijelo, a s namjerom protupravnog prisvajanja stvari.“

Teška krađa se definira kao oduzimanje tuđe pokretne ili nekretnine s ciljem da je protupravno prisvoji.

Razbojniče krađe definiramo na isti način no uz upotrebu oružja prilikom nezakonitog oduzimanja stvari.

7.1. ANALIZA STATISTIČKIH PODATAKA

Tablica 6. Prikaz kaznenih djela protiv imovine

XVII. Kaznena djela protiv imovine		Prijavljeno	52.261	45.578	45.292	41.731	39.840	37.788	39.978	43.184	43.502	43.239	56,3
		Razriješeno	21.889	19.947	19.634	17.340	17.226	14.850	16.041	15.895	14.466	17.476	34,6
216.	Krađa	Prijavljeno	15.085	13.807	14.231	13.400	13.069	12.378	13.296	15.208	16.090	14.063	18,3
		Razriješeno	5.169	5.191	4.893	4.461	4.520	3.908	4.328	4.609	4.398	3.809	9,1
217.	Teška krađa (ukupno)	Prijavljeno	28.665	23.532	22.546	21.181	19.303	18.777	20.128	21.282	21.527	21.882	28,5
		Razriješeno	9.946	8.168	7.731	7.145	6.800	5.950	6.527	6.211	5.863	7.149	14,2
217. st. 1	Teška krađa	Prijavljeno	22.045	17.783	17.205	16.007	15.070	14.736	16.242	17.085	17.939	17.124	22,3
		Razriješeno	7.665	6.140	5.697	5.196	5.078	4.561	5.113	4.763	4.690	5.434	10,8
217. st. 2	Teška krađa	Prijavljeno	1.512	1.422	1.325	1.219	981	942	803	920	899	1.114	1,4
		Razriješeno	283	288	338	285	304	225	232	268	237	273	0,5
217. st. 3	Teška krađa	Prijavljeno	4.812	4.183	3.858	3.808	3.106	2.923	2.948	3.140	2.649	3.492	4,5
		Razriješeno	1.852	1.663	1.625	1.587	1.339	1.083	1.106	1.120	917	1.266	2,7
217. st. 4	Teška krađa	Prijavljeno	296	144	158	147	146	176	135	137	40	153	0,2
		Razriješeno	146	77	71	77	79	81	76	60	19	76	0,2
218.	Razbojništvo	Prijavljeno	1.504	1.441	1.344	1.181	1.170	1.328	1.151	1.292	1.484	1.522	1,7
		Razriješeno	710	698	651	649	587	624	553	518	561	617	1,2
219.	Razbojnička krađa	Prijavljeno	118	119	101	91	89	83	94	90	104	99	0,1
		Razriješeno	78	86	76	66	56	63	70	56	73	89	0,1
220.	Utaja	Prijavljeno	53	145	95	136	146	168	206	167	123	138	0,2
		Razriješeno	45	142	91	133	140	163	208	162	117	133	0,3
221.	Oduzimanje tuđe pokretne stvari	Prijavljeno	465	456	357	395	399	285	221	268	245	243	0,4
		Razriješeno	260	275	203	269	275	191	151	178	155	217	0,4
222.	Uništenje i oštećenje tuđe stvari	Prijavljeno	1.576	1.563	1.598	1.689	1.771	1.711	1.492	1.408	1.130	1.649	2,0
		Razriješeno	990	992	1.048	1.065	1.103	1.053	920	848	689	968	1,9
223.	Povreda tajnosti, cjelovitosti i dostupnosti računalnih podataka, programa ili sustava	Prijavljeno	11	7	4	7	22	8	9	40	19	14	0,0
		Razriješeno	11	7	3	6	22	7	9	39	13	18	0,0
223 a	Računalno krivotvorenje	Prijavljeno	2	38	44	23	184	19	27	89	58	54	0,1
		Razriješeno	2	38	43	23	183	20	27	86	56	53	0,1
224.	Prijevара	Prijavljeno	2.654	2.578	2.283	1.905	1.907	1.732	1.366	1.620	1.318	1.929	2,5
		Razriješeno	2.566	2.464	2.228	1.831	1.793	1.608	1.290	1.499	1.193	1.830	3,6
224 a	Računalna prijevара	Prijavljeno	1	15	36	97	346	305	903	684	505	821	0,4
		Razriješeno	1	15	32	90	320	278	886	638	459	892	0,6
225.	Zloupорaba osiguranja	Prijavljeno	16	10	11	5	5	8	11	28	8	11	0,0
		Razriješeno	16	10	11	5	5	8	11	28	8	11	0,0
226.	Zloupорaba čеka i kreditne kartice	Prijavljeno	424	200	87	118	93	67	33	39	20	120	0,2
		Razriješeno	427	200	86	118	93	67	33	39	20	120	0,2
227.	Zloupорaba povjerenja	Prijavljeno	32	7	5	3	7	11	3	2	3	8	0,0
		Razriješeno	32	7	5	3	7	11	3	2	3	8	0,0

Fokusirajući se primarno na razbojničke krađe primjećuje se tendencija pada kroz godine uz nekoliko varijacija. Razbojničke krađe u periodu od 2006. do 2015. godine nikada nije prešla brojku od 119. Procjena nadležnih tijela je bila da će se trend teških razbojništava povećavati tijekom godina ekonomske krize (2008. do danas). No uz unaprjeđenje tehnologije i zaštite banaka i samoposluga brojka se smanjuje. Uvođenjem kamera, neprobojnih stakala te zaštitara uveliko se smanjila brojka teških razbojništava.

Dok su banke i neke veće samoposluge dobro zaštićene javlja se problem manjih obrta koji su na sve češćem udaru razbojništava. Zaposlenici takvih trgovina se ne osjećaju adekvatno zaštićeno, te nisu u potpunosti upoznati kako reagirati u slučaju pljačke. Činjenica da je samo 43.6% slučajeva razbojništava razriješeno ne daje povjerenje radnicima u sustav koji bi ih trebao zaštititi, što predstavlja i problem povratka na posao nakon proživljene traume.

Analizirajući razbojništva isto tako se primjećuje tendencija pada uz nekoliko varijacija. Brojka razbojništava je za 12% veća od brojke razbojničkih krađa. Navedena rubrika se prvenstveno odnosi na manje obrte što stvara već prijašnje spomenuti problem. Brojka razriješених slučajeva je nešto veća. Nalazi se na 46.6%, što je još uvijek ispod polovine.

Uz poražavajuće brojke zaposlenici su nažalost prepušteni svojim znanjima i sposobnostima da što bolje iskontroliraju situaciju. Većina zaposlenih u manjim obrtima nema adekvatnu izobrazbu te nije upoznata što treba poduzeti u slučaju pljačke. Tijela pravne države su zakazala i u slučaju razriješених razbojništava uz poraznu statistiku.

7.2. OBRAZOVANJE ZAPOSLENIH

Zbog teškog imovinskog stanja pljačke banaka, kladionica te samoposluga su sve učestalije. Dodatne sigurnosne mjere koje su navedene u prethodnim paragrafima ponekad ne sprječavaju ljude na takve akcije. Mnogim razbojnicima se nikada i ne uđe u trag.

Na udaru su najčešće poslovnice koje posluju s većim količinama keša. Načini poslodavaca da zaštite svoje zaposlenike su sljedeći. Zaposlenici u bankama se nastoje educirati kako bi znali što napraviti u trenutcima razbojništva. Navode da za sve one koji su doživjeli traumu na radnom mjestu na raspolaganju su različiti oblici pomoći te naravno i psihološka pomoć.

Veliki broj banaka provodi edukacije zaposlenika s ciljem sprječavanja razbojništva te ispravnog ponašanja ako dođe do istog. Kod slučaja takvih događaja zaposlenicima je na raspolaganju sveobuhvatna pomoć u obliku psihološkog tretmana i eventualne radne pošte.

Banke kao organizacije također pokušavaju pratiti trendove zaštite te u kontinuitetu biti u kontaktu s državnim tijelima koja su zadužena za razbojništva.

Splitska banka za ovakve slučajeve ima postavljen plan kako bi zaposlenici primili najbolju i najbržu pomoć. Banka raspolaže (unutar ljudskih resursi) psihologom koje je posebno educiran za pomaganje zaposlenicima koji su pretrpjeli oružani prepad. Po procjeni psihologa utvrđuje se dali je potrebna individualna pomoć, to jest je li dovoljna pomoć samo unutar banka ili će se zaposlenik poslati na daljnju psihološku pomoć. Prema navodima banke, puno se ulaže i u edukaciju zaposlenih, Ne samo što se tiče razbojništva, nego i u slučajevima požara, terorističkog napada, raznih epidemija itd. Edukacija zaposlenih se konstantno mijenja kao bi se podsjetili stari zaposlenici i naučili novi.

Benzinske postaje su također na meti oružanih pljački. Iz tog razloga INA je pokrenula Maloprodajnu akademiju kao odgovor na sve učestalije napade. Projekt je namijenjen zaposlenicima trgovina na malo. Teme na akademiji su većinom prodajne i komunikacijske vještine, no uz predavanja i na temu sigurnosti.

Zaposlenici Hrvatske lutrije upućeni su u postupke koje moraju poduzeti tokom i nakon pljačke. Nakon dojave pljačke iz neke poslovnice, na mjesto događaja dolaze nadređeni rukovoditelji poslovnica. Radnici su dužni posjetiti svog liječnika koji ih sukladno s njihovim rezultatima šalje na bolovanje ili daljnje pretrage. Hrvatska lutrija pljačku tretira kao povredu na radu te zaposlenicima se na taj način određuje dužina bolovanja. Obraćanjem zaposlenih Odjelu za zaštitu na radu pruža se potrebna psihološka pomoć. Naknade za doživljavanje traume na radnom mjestu pokrivena su policom osiguranja. Nadležne službe upućuju ih na osiguravajuće sruštvo i pomažu oko administrativnih poslova.

Edukacija unutar Hrvatske lutrije se provodi na način da su zaposlenici educirani od njihovih nadređenih. Navode kako na svakom prodajnom mjestu se nalaze Upute u radu sa zaštitnom opremom i o postupanju u slučaju štetnog događaja. Edukacija se provodi prije samog početka rada. Nadređeni su školovani o postupanjima s zaposlenima namon preživljene traume.

Upute su uglavnom usmjerene na brigu o vlastitoj sigurnosti i sigurnosti eventualno prisutnih igrača. Prodajna mjesta su osigurana protuprovalnim centralnim dojavnim sustavom te nadzornim kamerama.

Zaposlenici Zagrebačke banke upoznati su s osnovnim uputama i smjernicama vezanim za ponašanje u kriznim situacijama. U slučaju nastanka spomenute situacije, sastavlja se stručni tim koji sadrži psihologa i socijalne radnice. Pomoć se sastoji od dva dijela. Psihološka prva pomoć, kada se provjerava u kakvom su stanju zaposlenici netom nakon traume. Podrška se usmjerava zaposlenicima kojima je to najviše potrebno u danom trenutku, te se tumači kakav će vjerojatni tijek njihovog emocionalnog i misaonog stanja biti. Upućeni su i kako se najbolje nositi s tim, te se po potrebi dogovara i sljedeća etapa njihovog oporavka.

Drugi korak (ako je potreban) se naziva debriefing u kojem zaposlenici otvoreno razgovaraju o proživljenoj traumi, te je pokušavaju sagledati iz drugih perspektiva. Educiraju se pogođene osobe o tome kako imaju normalne reakcije na nenormalne podražaje. Pružanje psihološke i socijalne podrške zaposlenom da stresno iskustvo integrira u postojeće i pridaju mu novo, pozitivnije i konstruktivnije značenje.

Osobe koje su pogođene traumom imaju pravo na slobodne dane te se prati proces njihova oporavka. Zagrebačka banka nastoji pomno pratiti razvoj istrage te se prikupljaju podatci o uhićenju razbojnika i pronalasku ukradenih novaca.

Privredna banka Zagreb navodi kako zaposlenicima banke koji su proživjeli oružanu pljačku pruža sva potrebna pomoć u vidu psihologa i socijalne pomoći, kako je sukladno procedurama navedene banke. Isto tako imaju organizirane i edukacije o mjerama zaštite unutar kojih su i upute o ponašanju za vrijeme i odmah nakon pljačke. Kontinuirano prate razvoj istrage te aktivno surađuju s Ministarstvom unutarnjih poslova.

7.3. INTERVJU SA OSOBOM KOJA JE PREŽIVJELA PLJAČKU

Intervju održan s osobom koja je preživjela oružanu pljačku održan je s ciljem provjere utjecaja stresa na čovjeka. Pljačka u pitanju se desila prije 9 godina, to jest u ožujku 2008 godine. Bila je medijski dobro popraćena, te je imala veliko zanimanje javnosti. Naime radi se o pljački glavnog poštanskog ureda u Splitu. Županijski sud u Splitu je donio presudu u veljači 2010.

godine. Sveukupna kazna svih upletenih u pljačku iznosila je 62,5 godina. Otušeno je 15 milijuna kuna, novci koji nikada nisu pronađeni. Pljačkaši su bili vrlo efektivni tokom napada, te su imali sve potrebne informacije o prostorima, radnicima, novcu, osiguranju itd. Uz pomoć doušnika su znali gdje i kada stoje zaštitari te kako najlakše zastrašiti žene koje su radile tada.

Osoba koja je intervjuirana tada je radila kao zaštitar na vanjskoj kapiji pošte. Anonimna osoba je rođena 1968. godine te je u mirovini zbog događaja nastalih tog dana. Kobnog dana krenuo je u normalnu patrolu dvorištem pošte te je primijetio kako mu kolege nema na njegovoj poziciji. Pošto mu firma nije pružila adekvatne uvjete za rad nije imao ni prenosni radio kako bi pitao kolegu gdje je. 2008. godine mobiteli još nisu bili toliko popularni, te on nije imao mobitel pri ruci. Kako bi kontaktirao centralu za dodatne informacije morao je ući u poštu kroz ulaz za koji su znali samo stražari i zaposlenici. Prilikom ulaza u poštu naletio je na pljačkaše koji su ga silom bacili na pod, te je sljedećih sat vremena proveo izložen psihičkim i fizičkim traumama.

Nakon kobnog događaja poslan je u KBC Split kako bi ga stručne osobe pregledale. Pušten je na kućnu njegu te se vratio na posao nakon nepuna 2 dana. Firma za koju je radio vratila ga je na isto radno mjesto bez obzira na ono što se dogodilo. Povratkom na mjesto traume, osobu je obuzeo osjećaj panike te teško disanje (što ukazuje kako okolina u kojoj se dogodio stresni događaj isto tako utječe na čovjeka). Zadržao se na poslu nepunih mjesec dana kada je zatražio bolovanje zbog poteškoća na radu.

Bolovanje mu je otvorila njegova privatna liječnica, te je bio na istom nepune dvije godine. Kroz te dvije godine nije mu pružena adekvatna pomoć od strane firme, odnosno potražio je pomoć psihologa na vlastitu inicijativu. Nakon nekog vremena poslodavac je počeo vršiti pritisak da se bolovanje zatvori, no uz pomoć glavnog ureda Medicine rada taj zahtjev nikada nije ostvaren.

Nažalost intervjuirana osoba još uvijek osjeća posljedice traume te je ona na njega u potpunosti djelovala negativno. Navela je poteškoće sa spavanjem kao glavni problem, te poremećaj koncentracije. Prema njegovim navodima ponekad zna izgubiti pojam o vremenu, te se ne može sjetiti što je radio ili čitao. Rečenica koja se tijekom ispitivanja pokazala kao bitna je, „Život mi se raspao.“ Što ukazuje na veličinu utjecaja ovog događaja na njegov život, odnosno naznake depresije. Izrazio je potpuno nezadovoljstvo s firmom i pomoći koja zapravo nikada nije ni pružena. Okolnost koja nimalo ne pomaže je i činjenica da je neko vrijeme proveo u ratu devedesetih godina. Osobe koje su već bile pod sličnim tipom stresa, lakše će pasti pod utjecaj

novog. Tijekom analize razgovora primijeti se veliki utjecaj ovog događaja na život osobe, nemogućnost rada te normalnog funkcioniranja. Primjer u kojem je sustav u potpunosti zakazao kada je trebao najviše pomoći. Glavna riječ vodilja tijekom ispitivanja je bio novac.

Ispitanik je navodio novac kao glavni motivator firme, doktora i svih ostalih ljudi uključenih u njegovu priču. Od pljačkaša do doktora svi su gledali svoju financijsku korist. Prema navodima anonimne osobe, pljačka se ne bi ni desila da je imao adekvatnu opremu u tom periodu. Razočaranost u sistem je produbila njegovu traumu. Tijekom intervjua na spomen firme ili doktora primijeti se promjena boje glasa te njegovo nezadovoljstvo i bijes. Privatno je tužio poslodavca, te se taj slučaj još uvijek nalazi na sudu.

8. ZAKLJUČAK

Kroz diplomski rad prikazani su negativni efekti pretrpljenih trauma. Počevši od malenih obrta pa sve do pomoraca koji plove svim morima svijeta. Kroz rad primjećuje se jedna konstanta, a to jest da nije bitno čim se osoba bavi (kada pričamo o traumi) već na koji način i u kojoj mjeri ona utječe na osobu. Ljudi s prijašnjim neugodnim situacijama su podobniji za razvoj većih posljedica nakon više traumatičnih iskustava.

Dokazano je i da postoji razlika između fizičkog napada i psihičkog napada. Osobe koje su doživjele kombiniranu traumu osjetile su puno veći stupanj nelagode. Istraživanje provedeno u sklopu ovog rada prikazuje da naša okolina još nije u potpunosti riješila problem agresije. Mikropodručje (teritorij Hrvatske) još uvijek je pod utjecajem Domovinskog rata što odmaže u velikoj mjeri kada dođe do liječenja. Od negativnog utjecaja roditelja na djecu do nezadovoljne populacije, ovo je problem koji se neće brzo riješiti na našim područjima.

Neadekvatno obrazovanje zaposlenih, uvjeti rada te nemar poslodavaca pridodaju općem strahu. Kroz obrazovanje i spremnost poslodavaca da pruže pomoć svojim zaposlenicima uvelike će smanjiti i utjecaj traume i strah od prepada. Pojedine banke su počele pratiti svjetski trend kada su u pitanju ljudski resursi, odnosno veću pozornost pridodaju ljudima koji su već zaposleni nego traženju novih zaposlenika. Manji obrti se ne mogu pohvaliti takvim napretkom, ali i uvođenje kamera te veće razine zaštite uvelike pomažu, i pridodaju osjećaju sigurnosti zaposlenog.

Tema koja je obrađena kroz diplomski rad je dosta fokusirana na jedan aspekt mnogo šire pojave. Kako bi shvatili zašto se nešto dešava moramo pogledati makro i mikro sociološko-ekonomsku situaciju određenog područja. Kao znanstvenici i akademici moramo analizirati područja koja su najviše pogođena ovom pojavom. Izvrstan primjer koji je dan u radu jest Somalijski pirati i piratstvo općenito.

Kako bi u potpunosti shvatili piratstvo moramo sagledati i odakle je počelo te zašto se pojačava. Utjecaj velikih sila na području Somalije nimalo ne olakšavaju situaciju. Što ljudi imaju veći osjećaj bijede i potlačenosti, to će oni biti agresivniji u svojim napadima. Kako na moru tako i na kopnu. U konačnici to nas dovodi i do teme rada. Agresija piratstva raste. Strah i traume u

pomoraca se povećavaju. Svi navedeni procesi su usko povezani, te jedan proces ne bi postojao bez drugog.

Kroz obradu ove teme shvatio sam da akademska zajednica mora posvetiti više vremena istražujući mjere prevencije. U prevenciji ovih događaja leži ključ i rješenje. Naravno problem je na globalnoj razini te svijest nas kao ljudi se treba mijenjati kako bi u potpunosti riješili ovaj problem.

Diplomski rad ću završiti s citatom mađioničara i iluzionista Briana Millera: „*Naš svijet je zajedničko iskustvo slomljeno pojedinačnim perspektivama. Zamislite kada bi se na svijetu svi razumjeli.*“

LITERATURA

- [1]. "Pirate Hostage Dies of Malnutrition," Maritime News, November 5, 2010.
- [2]. Američka psihijatrijska udruga, 1987.
- [3]. Bar Kulan, 2011: Pirates steal boat from bargal fisherman
- [4]. Bebbington PE, Bhugra D, Brugha T, Singleton N, Farrell M, Jenkins R, Br J Psychiatry (2004.): Psychosis, victimization and childhood disadvantage
- [5]. Blažević D., Cividini-Stanić E., Beck Dvorčak M, (1984.): Medicinska psihologija, Jugoslavenska medicinska naklada, Jumeana, Zagreb
- [6]. Boscarino JA, J consult Clin Psychol (1996.): Posttraumatic stress disorder, exposure to combat, and lower plasma cortisol implications
- [7]. Brown-Graves, S., Aust Fam Physician (1992.): Management of the traumatized patient
- [8]. D.Rak, A.Matić, B.Rak Zagreb (2005.): Doživljaj traume za vrijeme oružane pljačke: prikaz bolesnica kroz analizu crteža
- [9]. Doc. Dr. Sc. B. Rukavina, Dipl. Ing. S. Žuškin, K. Balen, Rijeka (2015.): Utjecaj piratstva na pomorku industriju i učinkovitost obrane na trgovačkim brdovima
- [10]. EU NAVFOR, 2011: Surviving piracy off the coast of Somalia
- [11]. Figley CR, New York (1998.): Burnout as systemic traumatic stress: A model for helping traumatized family members
- [12]. Foa, Keane, Friedman, & Cohen, 2009., p. 129
- [13]. G. Fuller, Simon Ng (2017.): Returning to work after armed robbery in the workplace
- [14]. <http://psihijatrija.forumhr.com/t194-f43-1-posttraumatski-stresni-poremecaj-ptsp>
- [15]. <http://www.istrazime.com/klinicka-psihologija/prva-pomoc-nakon-kriznog-dogadaja>
- [16]. <http://www.nhs.uk/conditions/Post-traumatic-stress-disorder/Pages/Introduction.aspx>

- [17]. Huntley, Steve, "Time to Get Tough with Somali Pirates," The Chicago Sun Times, May 16, 2011
- [18]. I. Pavićević, J. Bobić (2011.): Utjecaj posljedica pljačke na radnu sposobnost žrtava
- [19]. IBM (2011): Piracy attacks in East and West Africa dominate world report
- [20]. Irina Ioana, Brasov (2015.): The terrorism and its psychological effects
- [21]. Jašarević Aida, Zenica (2009.): Fenomen agresivnosti-psihološka i religijska shvaćanja
- [22]. Kaija Hurlburt (2011.): The Human Cost of Somali Piracy
- [23]. Kardum Goran, Brtvić Dolores, Antičević Vesna, Zagreb (2011.): Utjecaj traumatskih životnih iskustava, psihičkoga i fizičkoga zdravlja na kvalitetu života hrvatskih branitelja
- [24]. Katherine J. Karriker-Jaffe,¹ Vangie A. Foshee,¹ Susan T. Ennett,¹ and Chirayath Suchindran, PMC (2009.): The development of aggression during adolescence
- [25]. Koenen KC, Lyons MJ, Goldberg J, Simpson J, Williams WM, Toomey R, Twin Res (2003.): A high risk twin study of combat-related PTSD comorbidity
- [26]. Linda Rajhvan, Zagreb (2004.): Povezanost agresivnosti i sociometrijskog statusa srednjoškolaca
- [27]. M.S. Garfinkle, C.L. Katz, J. Saratchandra (2011.): The psychological impact of piracy on seafarers
- [28]. Miro Klarić, Tanja Frančišković, Amela Salčin Satriano, Zagreb (2010.): Obitelj i psihotrauma
- [29]. Muićević V. i suradnici (1995.), Psihijatrija, Medicinska naklada Zagreb
- [30]. Mwangura, Andrew, "Pirated Golden Wave 305 Arrives in Kenya," SomaliaReport, February 15, 2011.
- [31]. National Institute for Occupational Safety and Health, 2006.: Workplace violence prevention strategies and research needs

- [32]. Nicki R. Crick, Jennifer K. Grotmeter, Illinois (1995.): Relational aggression, gender, and social-psychological adjustment
- [33]. OSHA Publication, 2009.: Recommendations for workplace violence prevention programs in late-night retail establishments
- [34]. Pospíšil, M., Somalsko piratstvo – od vojnopomorskih operacija do naoružavanja brodova
- [35]. prof. dr. sc. Dorotea Ćorić, Rijeka (2012.): Pravni okvir suzbijanja piratstva na moru
- [36]. Riggs DS, Byrne CA, Weathers FW, Litz BT, 1998.: The quality of intimate relationships of male Vietnam veterans
- [37]. Scott N. Romaniuk & Emeka T. Njoku, (2016.): The Psychological Effects of Witnessing Terrorism
- [38]. United Filipino Seafarers, 2011.: Ship's crew describe 30-hour ordeal in pirate hijack seize
- [39]. V. Miočić, A. Ljubičić, J. Mustajbegović (2016.): Oružani prepad – nova opasnost na radnom mjestu
- [40]. Wilson JP, Friedman MJ, Lindy JD, New York (2004.): Treating psychological trauma and PTSD

POPIS SLIKA

Slika 1. Širenje stresa u slučaju napada pirata [22].....	17
Slika 2. Pripadnici specijalnih postrojbi UAE i posada broda MV Arillah-I [22]....	19
Slika 3. Prikaz psiholoških posljedica piratskih napada [27]	21
Slika 4. Podjela po prosjeku otežanih pomoraca po nacionalnosti [17]	24
Slika 5. Edukacija radnika bitno smanjuje rizik od stvaranja PTSP-a [7]	32
Slika 7. Slika 1 nacrtana od prve radnice [8].....	38
Slika 8. Slika 1 nacrtana od druge radnice [8]	39
Slika 9. Slika 1 od treće radnice [8]	40

POPIS TABLICA

Tablica 1. Raspodjela zaposlenih po mjestu rada, spolu, dobi i radnom stažu [18].	28
Tablica 2. Način liječenja i trajanje bolovanja zaposlenih [18]	29
Tablica 3. Statistika razbojstava u RH [8].....	36
Tablica 4. Podjela po spolu, godinama, vrsti posla [13]	42
Tablica 5. Drugi elementi koji su utjecali na žrtve [13].....	44
Tablica 6. Prikaz kaznenih djela protiv imovine.....	47